

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ПРИКЛАДНА ГРАФІКА, ДЕШИФРУВАННЯ ТА ПАЛЕОНТОЛОГІЯ

Для напрямку 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)

Автор: Бабій Ю.Б.,
кандидат філологічних наук,
доцент

Затверджено на засіданні кафедри прикладної лінгвістики від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії філологічного факультету

від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні вченої ради філологічного факультету від «29» серпня 2017 р.

Миколаїв 2017

**ВИТЯГ ІЗ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
6.020303 “Філологія. Прикладна лінгвістика”
Напрямок підготовки – 0203 “Гуманітарні науки”
освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”**

«Прикладна графіка, дешифрування та палеонтологія»

Навчальна дисципліна передбачає опанування комплексом знань у сфері прикладної графічної культури, що дозволяє досліджувати взаємовідношення між звуками та буквами в аспекті мнемотичної функції письма. Прикладна графіка розглядається детерміновано за трьома напрямками – піктографія, ідеографічне письмо, звукове письмо. Ознайомлення та опанування студентами прийомів трансформації графічних форм від піктограм до фонетичних знаків, вивчення прийомів дешифрування вербальної інформації прадавніх культур.

По закінченні навчального курсу студент повинен знати: історичні знахідки, що є носіями вербальної інформації прадавніх культур; характерні графічні форми видів письма, їх трансформацію протягом часу; основні прийоми дешифровки прадавніх написів.

Студент повинен уміти: користуватися порівняльними таблицями; володіти графічними засобами, щоб точно копіювати стародавні написи у різних формах зображення; аналізувати графічні форми написів; писати реферати, інші навчально-дослідні наукові роботи.

ВИТЯГ ІЗ
ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
6.020303 “Філологія. Прикладна лінгвістика”
Напрямок підготовки – 0203 “Гуманітарні науки”
освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”

«Прикладна графіка, дешифрування та палеонтологія»

Підготовка бакалавра в галузі прикладної лінгвістики має бути комплексною та специфікованою водночас. Бакалавр філології за спеціальністю “Прикладна лінгвістика” повинен мати професійні знання та вміння застосовувати їх у своїй професійній діяльності.

Бакалавр із прикладної лінгвістики після вивчення зазначеного курсу повинен знати:

- еволюцію парадигм мовознавства ХІХ-ХХІ століть; мати уявлення про лінгвістику як особливу науку, що вивчає онтологію мови як системи знаків, її структуру та функціональну спрямованість; розуміти принципи співвідношення мови і суспільства, мови і культури, мови і релігії, мови та соціальних стратів; мати уявлення про мову як фактор об’єднання етносу, народу, нації;
- сучасні наукові методи лінгвістичних, зокрема соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лексикографічних, семантичних, когнітивних досліджень;
- сутність мови як суспільного явища, її зв’язок з мисленням, культурою та суспільним розвитком народу; принципів зв’язок мови і світу; походження і розвиток мови, її рівні; основні одиниці мови і мовлення; функціональні властивості мови,
- особливості комп’ютерної обробки інформації; мати уявлення про технічні та програмні засоби реалізації інформативних процесів;
- ***Бакалавр повинен уміти:***
- використовувати у роботі лінгвіста-прикладника довідкову літературу, різнотипні словники, електронні бази даних, системи інформаційного пошуку;
- володіти чотирма видами мовленнєвої діяльності на базі достатнього обсягу знань з фонетики, граматики, лексики, орфографії, пунктуації та лінгвокраїнознавства;
- здійснювати фонологічний, лексикологічний, морфологічний та синтаксичний аналіз мовного матеріалу.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРИКЛАДНА ГРАФІКА, ДЕШИФРУВАННЯ ТА ПАЛЕОНТОЛОГІЯ

Ступінь бакалавра
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
035 Філологія
Код та найменування спеціальності
035. 10 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Предметна спеціалізація
Філологічний факультет

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Бабій Ю.Б., доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри загальної та прикладної лінгвістики _____ (Коч Н. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Голова навчально-методичної комісії _____ (Мхитарян О. Д.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Прикладна графіка, дешифрування та палеонтологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму підготовки 035 Філологія, предметної спеціалізації 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є графічна організація текстів різних жанрів, що зумовлює їх історичну, соціальну та психологічну специфіку.

Міждисциплінарні зв'язки: Експериментальні методи дослідження мови та основи мовленнєвої діяльності», «Загальна психологія», «Основи прикладної лінгвістики», «Практична стилістика сучасної української мови», «Комп'ютерна грамотність», «Мовні технології реклами», «Квантитативна і комп'ютерна лінгвістика», «Діагностика писемного мовлення».

Мета та завдання навчальної дисципліни:

1. 1. Метою викладання навчальної дисципліни «Прикладна графіка, дешифрування та палеонтологія») є створити теоретичну базу спеціалізації у галузі мовної діагностики особистості, розробити методи аналізу графічних засобів тексту.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Прикладна графіка, дешифрування та палеонтологія» є:

- з'ясувати значення основних понять прикладної графіки;
- удосконалити специфіку володіння графологічними нормами;
- встановити основні методики графологічних експертиз;
- усвідомити роль судової та почеркознавчої експертизи на сучасному етапі розвитку науки.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: Застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку.

II. Фахові: орієнтується в наукових парадигмах прикладного мовознавства; уміє застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; володіє уміннями та навичками здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; визначає та характеризує прикладні аспекти графіки; аналізує якість використання основних одиниць графіки в українській мові; застосовує різноманітні криптографічні системи на практиці; користується законами шифрування та дешифрування.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Сучасні тенденції використання графічних засобів мови.

Тема 1. Прикладні аспекти графіки (Письмо, етапи його виникнення та дослідження. Походження українського алфавіту. Поняття про графіку. Основна одиниця графіки.

Тема 2. Етапи та напрямки дослідження графіки. Прикладні аспекти графіки.

Тема 3. Традиційне/нетрадиційне письмо. Сфери використання нетрадиційного письма.

Кредит 2. Графологічна експертиза.

Тема 1. Почеркознавство. Загальні та індивідуальні ознаки почерку.

Тема 2. Графологічний аналіз букв як один звидів інформації про характер людини.

Тема 3. Теорія судового почеркознавства.

Кредит 3. Прикладні аспекти вивчення палеонтології. Основи дешифрування

Тема 1. Палеонтологія як наука.

Тема 2. Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів.

Тема 3. Основи дешифрування.

Рекомендована література

Базова

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
2. Белянин В.П. Психолінгвістика. – М. : Флінта, 2004. – 274 с.
3. Зубов А.В., Зубова И.И. Информационные технологии в лингвистике: Учебное пособие для вузов по специальности 021800 "Теоретическая и прикладная лингвистика". – М. : ИЦ "Академия", 2004. – 205 с.
4. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К. : Вища школа, 1991. – 345 с.
5. Ковалевська Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. – Одеса : Астропринт, 2001. – 312 с.
6. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 464 с.
7. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів : Світ, 2008. – 394 с.
8. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

Допоміжна

1. Анисимов М.В., Анисимова Л.М. Креслення: Підручник.– К. : Вища шк., 1998.– 239 с.
2. Антонович Є. А., Василишин Я. В., Шпільчак В. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури: Навч. посібник. – Львів : Світ, 2001. – 240 с.
3. Гринбаум О.Н. Компьютерные аспекты стилеметрии // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С.Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.451- 465.
4. Кобрин Р.Ю. Лингвистика в картографии // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я. Мартыненко и др. Отв. ред. А.С. Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.408 - 419.
5. Леонтьев А.А., Шахнарович А.М., Батов В.И. Речь в криминалистике и судебной психологии. – М. : МГЛУ, 1997 – 234 с.
6. Михайленко В. Є., Найдиш В.М. Тлумачення термінів з прикладної геометрії, інженерної та комп'ютерної графіки.– К. : Урожай, 1998. – 197 с.
7. Михайленко В.Є., Пономарев А.М. Инженерная графика: Учебник.– К. : Выща шк., 1990.– 303 с.
8. Партико З.В. Лингвистическое обеспечение автоматизированного издательского процесса // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С. Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.389-398.
9. Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С. Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – 528 с.
10. Савенкова Е.Д. Дешифровка // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С.Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.514-524.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: виконання індивідуальних завдань, контрольних і практичних робіт, написання рефератів, повідомлень.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРИКЛАДНА ГРАФІКА, ДЕШИФРУВАННЯ ТА ПАЛЕОНТОЛОГІЯ

Ступінь бакалавра
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
035 Філологія
Код та найменування спеціальності
035. 10 Прикладна лінгвістика
Предметна спеціалізація
Філологічний факультет

2017-2018 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Прикладна графіка, дешифрування та палеонтологія» для студентів напряму підготовки 035. Філологія, предметної спеціалізації 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика).

Розробник: Бабій Юлія Борисівна, доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент _____
(Бабій Ю.Б.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 1 від «28» серпня 2017 р.

Завідувач кафедри _____ (Коч Н. В.)

«28» серпня 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 03 Гуманітарні науки Спеціальність 035 Філологія	Вибіркова	
Загальна кількість годин – 90	Предметна спеціалізація 035.10 Філологія (Прикладна лінгвістика)	<i>Рік підготовки:</i>	
		3-й	
		<i>Семестр</i>	
		6-й	
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: 4 аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Ступінь бакалавра	10 год	
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		20 год	
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год	
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 30 год. – аудиторні заняття, 60 год. – самостійна робота (30%/70%).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: створення теоретичної бази у галузі прикладної графіки та основ дешифрування, розробка та засвоєння методів аналізу графічних засобів різних видів дискурсів.

Завдання курсу:

- з'ясувати значення основних понять прикладної графіки;
- удосконалити специфіку володіння графологічними нормами;
- встановити основні методики графологічних експертиз;
- усвідомити роль судової та почеркознавчої експертизи на сучасному етапі розвитку науки.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: Застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвинутою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку.

II. Фахові: орієнтується в наукових парадигмах прикладного мовознавства; уміє застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; володіє уміннями та навичками здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; визначає та характеризує прикладні аспекти графіки; аналізує якість використання основних одиниць графіки в українській мові; застосовує різноманітні криптографічні системи на практиці; користується законами шифрування та дешифрування.

2. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Сучасні тенденції використання графічних засобів мови.

Тема 1. Прикладні аспекти графіки (Письмо, етапи його виникнення та дослідження. Походження українського алфавіту. Поняття про графіку. Основна одиниця графіки.

Тема 2. Етапи та напрямки дослідження графіки. Прикладні аспекти графіки.

Тема 3. Традиційне/нетрадиційне письмо. Сфери використання нетрадиційного письма.

Кредит 2. Графологічна експертиза.

Тема 1. Почеркознавство. Загальні та індивідуальні ознаки почерку.

Тема 2. Графологічний аналіз букв як один звидів інформації про характер людини.

Тема 3. Теорія судового почеркознавства.

Кредит 3. Прикладні аспекти вивчення палеонтології. Основи дешифрування

Тема 1. Палеонтологія як наука.

Тема 2. Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів.

Тема 3. Основи дешифрування.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л		п	ла б	і н д	ср	
	90	10	20	0	0	60
Кредит 1. Сучасні тенденції використання графічних засобів мови						
Тема 1. Письмо, етапи його виникнення та дослідження. Походження українського алфавіту.	11	1	2			8
Тема 2 . Поняття про графіку. Основна одиниця графіки. Етапи та напрямки дослідження графіки. Структура навчальної дисципліни.	12	1	2			9
Тема 3. Прикладні аспекти графіки. Традиційне/нетрадиційне письмо. Сфери використання нетрадиційного письма	11	2	2			7
Кредит 2. Графологічна експертиза						

Тема 1. Почеркознавство Загальні та індивідуальні ознаки почерку.	7	1	2			4
Тема 2.Графологічний аналіз букв як один із видів інформації характер людини.	10	2	2			6
Тема 3. Судове почеркознавство.	8	2	2			4
Кредит 3. Прикладні аспекти вивчення палеонтології. Основи дешифрування						
Тема 1. Палеонтологія як наука.	7	1	2			4
Тема 2. Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів	13	1	4			8
Тема 3. Основи дешифрування.	14	2	2			10
Усього годин	90	10	20		0	60

6.Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Сучасні тенденції використання графічних засобів мови		
1.	Письмо, етапи його виникнення та дослідження Походження українського алфавіту.	2
2.	Поняття про графіку. Основна одиниця графіки. Етапи та напрямки дослідження графіки. Структура навчальної дисципліни.Основні поняття графіки.	2
3.	Прикладні аспекти графіки. Традиційне/нетрадиційне письмо. Сфери використання нетрадиційного письма	2
Кредит 2. Графологічна експертиза		
4.	Почеркознавство. Графологія як наука. Основні поняття графології.	2
5.	Особливості використання та психологія	4

	сприйняття Графологічний аналіз букв як один із видів Інформації.	
6.	Судове почеркознавство.	2
Кредит 3. Прикладні аспекти вивчення палеонтології. Основи дешифрування		
7.	Палеонтологія як наука.	2
8.	Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів.	2
9.	Основи дешифрування.	2
	Всього:	20 год

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Сучасні тенденції використання графічних засобів мови		
1	Історія розвитку української графіки. Палеонтологія, ідеографія, фонографія, звуко-силабічне письмо. Зразки перших графемних пам'яток. Особливості виникнення українського алфавіту.	12
2.	Структура навчальної дисципліни. Етапи та напрямки дослідження графіки. Історія виникнення графеми.	12
Кредит 2. Графологічна експертиза		
3.	Азбука Морзе, криптографічні розвідки, транслітерація: теорія, практика використання.	6
4.	Судове почеркознавство. Авторознавча, почеркознавча експертиза. Використання прикладних можливостей графіки у криміналістиці.	8
Кредит 3. Прикладні аспекти вивчення палеонтології. Основи дешифрування		
5.	Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів. Типи шрифтів, функціональність шрифтових комплексів.	8
6.	Основи дешифрування. Ключі та шифри. Типи та способи шифрування. Використання основ дешифрування у різних сферах.	14
	Всього:	60 год

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання:

Теми рефератів та повідомлень:

1. Шрифт як особливий вид графічного мистецтва.
2. Методика палеографічного дослідження рукописних шрифтів Ж.Маллока. (Метод художньо-графічного аналізу рукописних шрифтів).
3. Історія латинського шрифту: від маюскульного до мінускульного варіанту.
4. Судово-почеркознавчі методики аналізу писемних текстів. Методики дослідження текстів Є.Ю.Брайчевської, Б.Р.Кириченського, С.Д.Павленко, Т.І.Мороз. Внесок А.І.Вінберга, Б.І.Шевченка.
5. Внесок Е.Буринського, А. Бертильона, Е. Локара, Л. Вуда в розвиток судового почеркознавства.
6. Внесок С.І.Тихенка, В.Ф.Орлової, Л.Є.Ароцкера в розвиток судового почеркознавства.
7. Поняття інтуїції в дешифруванні.
8. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в процесі дешифрування.
9. Криптограма як вид шифрування.
10. Цифрове шифрування: зміст, завдання, напрямки.

10. Методи навчання

Усний виклад матеріалу, проблемне навчання, робота з підручником та додатковими джерелами, вправи, спостереження над усним мовленням, спостереження над мовним матеріалом, порівняльний аналіз, виразне читання текстів; інтерактивні імітаційні методи (рольові ігри, ситуативні завдання); специфічні прийоми: фонетичний, лексичний, граматичний, стилістичний розбори).

11. Методи контролю

Самостійні роботи, виконання тестових завдань, контрольні модульні роботи.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Кредити	1			2			3			Сума
Теми	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	
Поточне оцінювання	5	5	10	5	5	10	10	5	5	300
Сам.роб.	20	20	40	20	15	15	15	15	20	
Контрольна робота						30			30	
Всього за кредитом	100			100			100			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано
F*	1-34		

13. Методичне забезпечення

1. Бабій Ю.Б. Прикладна графіка та основи дешифрування: навчально-методичні рекомендації. – Миколаїв, 2008.
2. Навчально-методичний комплекс: Прикладна графіка та основи дешифрування: Бабій Ю.Б. // МНУ.імені В.О.Сухомлинського

14. Рекомендована література

Базова

9. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник – 2-ге вид., доп. – К. : ВЦ «Академія», 2009. – 376 с.
10. Белянин В.П. Психолінгвістика. – М. : Флінта, 2004. – 274 с.
11. Зубов А.В., Зубова И.И. Информационные технологии в лингвистике: Учебное пособие для вузов по специальности 021800 "Теоретическая и прикладная лингвистика". – М. : ИЦ "Академия", 2004. – 205 с.
12. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К. : Вища школа, 1991. – 345 с.
13. Ковалевська Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. – Одеса : Астропринт, 2001. – 312 с.
14. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 464 с.
15. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів : Світ, 2008. – 394 с.
16. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

Допоміжна

11. Анисимов М.В., Анисимова Л.М. Креслення: Підручник.– К. : Вища шк., 1998.– 239 с.
12. Антонович Є. А., Василишин Я. В., Шпільчак В. А. Російсько-український словник-довідник з інженерної графіки, дизайну та архітектури: Навч. посібник. – Львів : Світ, 2001. – 240 с.
13. Гринбаум О.Н. Компьютерные аспекты стилеметрии // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С.Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.451- 465.
14. Кобрин Р.Ю. Лингвистика в картографии // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я. Мартыненко и др. Отв. ред. А.С. Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.408 - 419.
15. Леонтьев А.А., Шахнарович А.М., Батов В.И. Речь в криминалистике и судебной психологии. – М. : МГЛУ, 1997 – 234 с.
16. Михайленко В. Є., Найдиш В.М. Тлумачення термінів з прикладної геометрії, інженерної та комп'ютерної графіки.– К. : Урожай, 1998. – 197 с.
17. Михайленко В.Є., Пономарев А.М. Инженерная графика: Учебник.– К. : Выща шк., 1990.– 303 с.
18. Партико З.В. Лингвистическое обеспечение автоматизированного издательского процесса // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С. Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.389-398.
19. Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С. Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – 528 с.
20. Савенкова Е.Д. Дешифровка // Прикладное языкознание: Учебник / Л.В.Бондарко, Л.А.Вербицкая, Г.Я.Мартыненко и др. Отв. ред. А.С.Герд. – СПб : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – С.514-524.

15. Інформаційні ресурси

- 1.: <http://moodle.mnu.mk.ua/cours>
логін: julanta; пароль: aY>ke>7НТХ>

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ

Письмо, порівняно зі звуковим мовленням, є:

{=додатковим засобом спілкування

~основним засобом спілкування

~аудіальним засобом спілкування

~вербальним засобом спілкування}

Яка функція мови набула більшого значення з розвитком письма?

{~навчальна

~комунікативна

=об'єднуюча

~мислетворча }

Найпершими засобами утримання в пам'яті певної інформації були:

{~нитки

=предмети природи

~записи

~цифри }

Символом миру була:

{~пташка

~риба

~квітка

=люлька }

Раковинні буси алгонкінських та ірокезьких племен, що слугували не тільки прикрасами, адже їх використовували і як предметні «записи» – це:

{=вампум

~кіпу

~пиктограми

~ідеограми }

Вузликоне письмо інків – це:

{~вампум

=кіпу

~пиктограми

~ідеограми }

Одиниці письма, що видряпувались, а потім і малювались на стінах печер, на скелях і каменях, на рогах і кістках тварин, на бересті – це:

{~вампум

~кіпу

=пиктограми

~ідеограми }

Першим історичним типом письма була:

{~ідеографія

=пиктографія

~вампум

~фонографія }

Найбільш стійким та розповсюдженим до цього часу ідеографічним письмом є:

{~арабське

=китайське

~латинське

~шумерське}

У якій країні виникли арабські цифри?

{~Вавилонія

~Персія

=Індія

~Шумерія}

У яких країнах з'явилися найдавніші цифри?

{~Персія та Індія

~Індія та Шумерія

=Єгипет та Вавилонія

~Вавилонія та Персія}

Тип письма, який відображає вимову слів, називається:

{~ідеографія

~пиктографія

~вампум

=фонографія}

На скільки видів поділяється фонографія?

{~9

=2

~6

~10}

Як називають вид письма в якому букви позначають в основному звуки мовлення?

{~консонантно-звукове

=вокально-звукове

~ідеографічне

~складове}

Коли з'явилися найдавніші складові знаки?

{= III тисячоліття до н.е.

~XX ст.

~V тисячоліття до н.е.

~1019 р. н. е.}

Хто створив клинопис?

{~вавілоняни

~ассірійці

=шумери

~кельти}

Знак вокально-звукового письма – це:

{~ієрогліф

=буква

~звук

~цифра}

Сукупність усіх букв, уживаних у писемності якої-небудь мови й розміщених у певному порядку називають:

{~алфавіт

~азбука

~абетка

=усі відповіді правильні}

Українська абетка сформувалася на основі:

{=кирилиці

~латиниці

~староукраїнської абетки

~давньоруської абетки }

Зі скількох літер складається сучасна українська абетка?

{~14

~21

=33

~30 }

Скільки літер позначають приголосні звуки?

{~14

=21

~33

~30 }

Коли остаточно закріпився сучасний склад букв?

{~у XVII ст.

=на початку XX ст.

~у XIX ст.

~на початку XXI ст. }

До якого року м'який знак був останньою літерою алфавіту?

{~1890 р.

~2000 р.

=1993 р.

~1998 р. }

1. Хто вперше ввів букву г до українського алфавіту?

{=М. Смотрицький

~М. Драгоманов

~І. Франко

~І. Федоров }

Наука про математичні методи забезпечення конфіденційності (неможливості прочитання інформації стороннім) і автентичності (цілісності і справжності авторства) інформації – це:

{~шифрування

~стенографування

=криптографія

~дешифрування }

Для математичного аналізу криптографія використовує інструментарій:

- {~кібернетики
- ~фізики
- ~логіки
- =абстрактної алгебри}

У якому році в США був прийнятий стандарт симетричного шифрування AES?

- {~1999 р.
- =2001 р.
- ~1900 р.
- ~1987 р.}

Процес перетворення звичайної інформації (*відкритого тексту*) в незрозуміле «сміття» (тобто, *шифротекст*) називають:

- {=шифрування
- ~стенографування
- ~криптографія
- ~дешифрування}

Обернений процес відтворення інформації із шифротексту називають:

- {~шифрування
- ~стенографування
- ~криптографія
- =дешифрування}

Секретний параметр (в ідеалі, відомий лише двом сторонам) для окремого контексту під час передачі повідомлення – це:

- {~код
- ~знак
- =ключ
- ~показник}

Дослідження характеристик мов, що мають будь-яке відношення до криптології, таких як частоти появи певних літер, комбінацій літер, загальні шаблони, тощо, називається:

- {~логістикою
- =криптолінгвістикою
- ~криптографією
- ~дешифруванням}

Інформація, що може бути прочитана, осмислена і зрозуміла без яких-небудь спеціальних мір, називається:

- {~текстом
- =відкритим текстом
- ~корпусом текстів
- ~базою даних}

Скільки типів криптографії розрізняють?

- {~5
- ~10

=2
~7}

Математична формула, що описує процеси шифрування і розшифрування – це:

{~алгоритм
=шифр
~ключ
~протокол}

Криптоалгоритм плюс усілякі ключі і протоколи, що приводять їх у дію, складають:

{~систему
~симетричне шифрування
=криптосистему
~шифр}

Галузь знань, яка вивчає закономірності формування, стійкості та зміни почерку, а також розроблює методи його дослідження для вирішення задач, які мають доказове значення – це:

{~авторознавство
~графологія
=судове почеркознавство
~криміналістика}

Почеркознавчі дослідження поділяються на:

{~описові, експериментальні, порівняльні
~оперативно-пошукові, інформаційно-довідкові
=ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні
~оперативно-довідкові, дактилоскопічні}

Факти, обставини справи, що встановлюють експерти-криміналісти на основі спеціальних знань в області судового почеркознавства, що входять в структуру криміналістичної техніки і науки криміналістики в цілому є:

{~об'єктом судово-почеркознавчої експертизи
~завданням судово-почеркознавчої експертизи
=предметом судово-почеркознавчої експертизи
~метою судово-почеркознавчої експертизи }

Ідентифікаційний тип почеркознавчих досліджень має на меті:

{=вирішення питання про тотожність виконавця рукописного об'єкту
~визначення умов виконання рукописного тексту або підпису
~встановлення статі і віку виконавця рукописного об'єкту
~збір для порівняльного дослідження зразків почерку або підпису}

Діагностичний тип почеркознавчих досліджень має на меті:

{~вирішення питання про тотожність виконавця рукописного об'єкту
=визначення умов виконання рукописного тексту або підпису}

- ~встановлення статі і віку виконавця рукописного об'єкту
- ~збір для порівняльного дослідження зразків почерку або підпису}

До неідентифікаційних досліджень відносять дослідження, які спрямовані на:

- {=встановлення зовнішньої обстановки й умов письма
- ~встановлення статі та віку того, хто пише
- ~встановлення давності написання документу
- ~встановлення факту виконання документу двома особами одночасно }

Напрямок розвитку криміналістичної техніки, який базується на наукових засадах щодо встановлення автора тексту за допомогою даних лінгвістики, називається:

- {=судове автороззнавство
- ~судове почеркознавство
- ~графологія
- ~криміналістика }

Різновид криміналістичної експертизи, під час якої досліджується текст документів (рукописних, друкарських, поліграфічних та ін.) для встановлення його автора, називається:

- {~почеркознавча експертиза
- =автороззнавча експертиза
- ~судова експертиза
- ~психологічна експертиза }

До основних завдань автороззнавчої експертизи не належить:

- {~ідентифікація автора тексту
- =дослідження закономірностей формування почерку та механізму письмово-рухового процесу
- ~соціально-біографічні риси автора текст
- ~визначення рівня володіння науковим, діловим або іншим функціональним стилем мови }

Методика експертного автороззнавчого дослідження складається з:

- {~2 стадій
- =4 стадій
- ~3 стадій
- ~5 стадій }

Засіб фіксування думки людини за допомогою системи спеціально створених умовних знаків - алфавітів (абеток) – це:

- {~почерк
- =письмо
- ~писемність

~графіка}

Рух (дія), який характеризується високим ступенем засвоєння та відсутністю поелементної свідомої регуляції, називається:

{~уміння
~почерк
~ознака
=навик}

Змістовне значення написаного на матеріальному носії (папір, дерево) мовними засобами, які використовуються для його відображення, називається:

{~писемність
=письмова мова
~почерк
~графіка}

Технічний бік письма, зафіксована в рукопису система звичайних рухів, в основі формування якої лежить письмово-руховий навик, називається:

{~письмо
=почерк
~графіка
~письмова мова}

До граматичних ознак письмової мови не належить:

{~вживання розділових знаків
~визначення порядку слів у реченнях
~дотримання правил орфографії, синтаксису і пунктуації
= використання мовних засобів і способи їхнього вживання для висловлення думок}

Ознаки письмової мови, які передбачають стале поєднання слів, що означає єдине поняття – це:

{=фразеологічні ознаки
~лексичні ознаки
~граматичні ознаки
~морфологічні ознаки}

Ознаки письмової мови, які свідчать про манеру викладення думки, що зафіксована в побудові речень, їх довжині, будові тексту в цілому, називаються:

{~фразеологічні ознаки
~граматичні ознаки
~лексичні ознаки}

=стилістичні ознаки}

Зовнішня вираженість внутрішніх якостей об'єкта – це:

{~уміння
~навик
=ознака
~інтелект}

Технічна пристосованість до швидкого письма має назву:

{~напрямок почерку
~нахил почерку
=виробленість почерку
~розмір почерку}

Співвідношення між висотою літер та їхньою шириною має назву:

{~розмір почерку
~нахил почерку
~зв'язність почерку
=розгін почерку}

Кількість знаків (літер), що виконуються без відриву пера (пишучого приладу), називається:

{=зв'язність почерку
~виробленість почерку
~розгін почерку
~нахил почерку}

Характеристика розмірності руху при виконанні нарядкових і підрядкових елементів письма – це:

{=тривалість руху
~напрямок руху
~форма руху
~співвідношення письмових знаків та їх елементів }

До загальних ознак почерку не належить:

{~нахил почерку
~розмір почерку
=направлення рухів
~розгін почерку}

Спосіб з'єднання елементів у письмовому знаку, яка залежить від частоти відриву пишучого приладу від паперу, називається:

{~тривалість руху
=безперервність руху
~напрямок руху

~форма руху}

Виконання системного тексту зі спотворюванням загальних та індивідуальних ознак почерку має назву:

{~імітація почерку
=маскування почерку
~стилізоване письмо
~індивідуальність почерку}

Виконання писемного тексту з копіюванням та можливим дотриманням загальних і окремих ознак оригіналу почерку особи має назву:

{=імітація почерку
~маскування почерку
~індивідуальність почерку
~стилізоване письмо }

Виконання тексту друкованими літерами – це:

{=стилізоване письмо
~маскування почерку
~імітація почерку
~ознака почерку}

Напрямок почерку поділяється на:

{~простий, спрощений
~правонахилений, лівонахилений, прямий
=правоокружний, лівоокружний
~дрібний, середній, великий}

Ускладнене виконання літер, присутність надрядкових і підрядкових графічних елементів, розчерків у кінці слів притаманне для:

{~спрощеного почерку
~складного почерку
~простого почерку
=вигадливого почерку}

Розмір почерку, який вважається середнім, має висоту:

{=2-5 міліметрів
~1-3 міліметри
~4-6 міліметрів
~5-7 міліметрів}

Комплект знаків, що характеризуються єдиними стильовими особливостями рисунка (гарнітурою), насиченістю, пропорціями та кутом нахилу – це:

{=накреслення шрифту

~нахил шрифту
~шрифт
~знакова система}

Комплект знаків, що характеризуються єдиними стильовими особливостями рисунка (гарнітурою), насиченістю, пропорціями та кутом нахилу – це:

{~напівунціал
~латиниця
~антиква
=накреслення шрифту}

Вид латинського друкарського шрифту з вертикально оформленим накресленням – це:

{=антиква
~нонпарель
~унціал
~каламус}

Типографський шрифт, кегель якого становить 6 пунктів – це:

{~унціал
~антиква
=нонпарель
~каламус}

Середньовічний рукописний шрифт, що склався до початку 4 століття н.е.:

{~нонпарель
=унціал
~антиква
~каламус}

Квадратовий шрифт на папірусі, де кожна літера ретельно виписувалась очеретяною паличкою:

{~унціал
~антиква
~нонпарель
=каламус}

Письмо, якому властива гармонійна округлість форм, воно легко відтворюється пласким пером, завдяки чому високо цініться художниками є:

{=унціальне
~напівунціальне
~мінускульне
~маюкульне}

Письмо, якому характерні, чисто курсивні форми літер а, g та r називається:

{~маюскульне
~мінускульне
~уніціальне
=напівуніціальне}

Письмо, літери якого перебувають у межах двох уявних рівнобіжних ліній і майже не мають штрихів, що виходять вниз або вгору за ці межі – це:

{=маюскульне
~уніціальне
~мінускульне
~напівуніціальне}

Письмо, яке характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній: середньої пари ліній, в які вписується корпус літери, і двох зовнішніх ліній, що визначають межі витягування штрихів літери або опущення їх у вигляді гачків – це:

{~напівуніціальне
~маюскульне
=уніціальне
~мінускульне}

Письмо, що вживалося для різних посвят та інших написів та відзначається гармонією тонких і потовщених ліній у побудові літер називається:

{~письмо римських провінцій
~післякаролінзький мінускул
=капітальне письмо
~антиква}

Times, Baskerville, Caslon найвідоміші шрифти:

{=антикви
~нонпарель
~унціал
~каламус}

Тип готичного шрифту, якому характерні оптично однакові проміжки між усіма вертикальними рисками, а також правильне співвіднесення цих проміжків з товщиною рисок називається:

{~ротунда
~фрактура
=текстура}

~швабське письмо}

Шрифт значно ширший від текстури, без ромбовидних закінчень – наставок, уякому зберігаються заокруглення від каролінзького мінускула – це:

{~текстура
~фрактура
~швабське письмо
=ротунда}

Шрифт, яким за наказом імператора Максиміліана в 1513 р. був надрукований „Молитовник Максиміліана”:

{~швабське письмо
=фрактура
~ротунда
~текстура}

Літера „o” знизу і зверху має гострі кути, а зліва і справа закруглена притаманна шрифту:

{~ротунда
=швабського письма
~текстура
~фрактура}

На базі якої мови була створена глаголиця:

{~грецької
~латинської
~української
=староболгарської }

На базі якої мови утворилася кирилиця:

{~староболгарські
~української
~латинської
=грецької}

Недбало виконане уставне письмо, літери якого мають нахил вправо – це:

{~гражданський курсив
~напівустав
=маюскульний курсив
~скоропис }

Виходячи з пам’яток глаголиці XI ст., її абетка нараховувала орієнтовно літер:

{~39
~36
~42
=40 }

Найважливішою пам'яткою глаголичного письма X ст. є:

{ ~"Зографськеєвангеліє"
="Київські глаголичні листки"
~сінайськийпсалтир з монастиряКатерини
~"Маріїнськеєвангеліє" }

Скільки груп шрифтів визначив британський стандарт, взявши за основу класифікацію О. Главси:

{=8
~4
~6
~10 }

Спосіб привернення уваги до тексту, коли контраст створюється спрямуванням погляду читача у потрібному напрямку чи послідовності є:

{~зміна кегля шрифту
=зміна способів вирівнювання тексту
~зміна гарнітури шрифту
~зміна насиченості шрифту }

Спосіб підвищення контрасту публікації навіть у межах однієї гарнітури:

{~зміна гарнітури шрифту
~зміна кегля шрифту
=зміна насиченості шрифту
~зміна способів вирівнювання тексту }

Найбільшою мірою зміст та гарнітура шрифту мають співвідноситися у:

{=художній літературі
~науково-популярній літературі
~медичнихта технічних виданнях
~енциклопедіях }

Основна ознака яких шрифтів полягає у тому, що товщина основних та сполучних рисок, а також засічок майже однакова:

{~гротески
=брускових
~рукописних }

~графічних}

Шрифти, що відрізняються незвичним накресленням мальованого характеру, створюються спеціально для виділення окремих текстових фрагментів, заголовків, реклами:

{~брусківі
=графічні
~рукописні
~гротески}

Шрифти, що не мають зайвих елементів і не заважають сприйняттю текстового матеріалу:

{~брусківі
~рукописні
~графічні
=гротески}

Гарнітура, що відрізняється широким вічком, невеликим контрастом між основними і сполучними штрихами, особливочітко виписаною формою і масивністю літер:

{~літературна
=шкільна
~єлизаветинська
~журнальна рубана }

Гарнітура, що відзначається дещо зменшеним і звуженим вічком, а також певною своєрідністю малюнків літер «д», «ж», «з», «л», «с»:

{~журнальна рубана
~шкільна
=єлизаветинська
~літературна}

Гарнітура зручна для читання, має гармонійні пропорції і широкі міжлітерні проміжки:

{~літературна
=журнальна рубана
~шкільна
~єлизаветинська }

Спрощена форма унціального письма, що виникла близько 6 століття н.е. як симбіоз Унціалу та Римського курсиву – це:

{~Times New Roman
~Calibri}

=напівунціал
~гарнітура}

Характеристика шрифту, відношення товщини основних штрихів до висоти прямого знаку – це:

{~формат шрифту
=насиченість
~колір
~SmartArt}

Рукописні шрифти, що виникли у Франції та Німеччині у середині XI століття – це:

{~класичнішрифти
~шрифти барокко
~шрифтиСередньовіччя
=готичнішрифти}

Вид латинського друкарського шрифту з вертикально оформленим накресленням – це:

{~готичний
~християнський
=антиква
~класичний}

Незграбна і подовжена форма, широкі штамби, сильна контрастність, «ламаність» - це ознаки шрифту:

{=готичного
~класичного
~набірного
~рукописного}

Рукописна форма шрифту сформувалася на початку:

{~XIXстоліття
~XX століття
=XV століття
~III століття}

Такі якості як видовженість та «ламаність» в часи виникнення забезпечували:

{=економію місця при письмі
~більшу швидкість написання
~розбірливість
~універсальність}

Тонші з'єднувальні штрихи, тонші засічки, майже горизонтальні верхні частини основних штрихів – характерна ознака:

- {~готичного шрифту
- ~класичного шрифту
- =антикви
- ~латиниці}

Типографський шрифт, кегель якого становить 6 пунктів – це:

- {~мінускульне письмо
- =нонпорель
- ~унціал
- ~римський курсив}

Times, Baskerville, Caslon – характерні шрифти для:

- {=перехідної антикви
- ~Середьовіччя
- ~ранньої антикви
- ~мінускульного письма}

Нонпарель знайшов своє застосування у:

- {~художній літературі
- ~виданнях не призначених для суцільного читання
- ~наукових виданнях
- ~публіцистичних виданнях}

Курсив має наступні різновиди:

- {=маюскульний та мінускульний
- ~класичний та сучасний
- ~ранньої та перехідної антикви
- ~римський та грецький}

Використання унціалу заохочувалося Християнською церквою для використання в рукописах:

- {~переказів
- ~літописів
- ~наукових здобутків
- =Біблії}

Для унціалу характерною ознакою є:

- {=округла форма
- ~засічки
- ~злиття букв
- ~ламаність}

Вільям Морісон створив шрифт:

{~срібний
~класичний
=золотий
~готичний}

Письмо Римської імперії – це:

{=латиниця
~кирилиця
~нонпарель
~курсив}

Письмо, що характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній – це:

{~кирилиця
=мінускульне
~унціальне
~готичне}

Письмо, що вживалося для різних посвят та інших написів – це:

{~готичне
~класичне
=капітальне
~римське}

Літери, що відрізняються від капітальних, виписуються одним безперервним рухом руки – це:

{=унціальне письмо
~капітальне письмо
~готичне письмо
~класичне письмо}

Для прискорення письма в унціалі стали проникати елементи курсиву, літери писалися щільніше, таку модифікацію називали:

{~унціал
=напівунціал
~курсив
~напівкурсив}

Через кілька століть після виникнення каролінзького мінускула, створюється, за його зразком – це:

{=гуманістичний мінускул
~класичний мінускул
~унціальне письмо
~капітальне письмо}

Ломбардські версали – це:

- {~нахил письма
- ~самостійна форма заголовкових літер
- ~вид книжкового письма
- ~вид курсиву}

У якому столітті від кореня грецьких шрифтів виділилася відокремлена родина слов'янських шрифтів: глаголиця і кирилиця:

- {=IX столітті
- ~XX столітті
- ~III столітті
- ~XIX столітті}

Від кирилиці латиниця відрізняється:

- {=складнішим накресленням літер
- ~нахилом письма
- ~наявністю засічок
- ~кутастим написанням}

Утворення кирилиці відбулося на базі:

- {~унціалу
- ~курсиву
- =грецької азбуки
- ~римського письма}

Недбало виконане уставне письмо, літери якого мають нахил вправо – це:

- {~кирилиця
- ~латиниця
- =маюскульне письмо
- ~курсив}

Letteredeforme, lettredesomme – французька назва письма:

- {=готичного
- ~класичного
- ~унціального
- ~капітального}

На папірусі римляни писали:

- {=квадратовим шрифтом
- ~класичним шрифтом
- ~округлим шрифтом
- ~кирилицею}

Текстура, ротунда, швабське письмо, фрактура – це різновиди:

{~кирилиці
~латиниці
=готичного письма
~капітального письма}

Сукупність усіх засобів певної писемності, позначень на письмі відповідності між буквами, їхнім поєднанням і розмежуванням шляхом пробілів, пунктуаційних знаків, знаків наголосу – це:

{=графіка
~стилістика
~морфологія
~синтаксис}

Мінімальною одиницею графіки є:

{~морфема
~граф
=графема
~графологія}

Буквені фонограми фонографема поділяються на:

{~графіку та графема
=монографи та поліграфи
~морфема та графи
~монографи та диграфи}

Автором терміну «графема» став:

{~В. Виноградов
~Л. Щерба
=І. Бодуен де Куртене
~Н. Жинкін}

Варіантиграфема – це:

{~алографи
~монографи
~поліграфи
~графіка}

Графема, що об'єднує різні буквені позначення – це:

{=фонографема
~графіка
~монограф
~графофонема}

Графема, що може відповідати різним фонемам – це:

{=графофонема}

~монограф
~поліграф
~алограф}

Використання в одній мові знаків іншого, запозиченого цією мовою письма – це:

{=алограма
~графема
~графіка
~поліграф}

Конкретний позиційно зумовлений варіант буквеної графеми – це:

{~шрифт
~графема
~графофонема
=алограф}

Фонетико–графічна стилістична фігура, графічна фіксація індивідуальних особливостей вимови мовця – це:

{=графон
~фонема
~монограф
~поліграф}

Різновид графеми, який відбиває закономірності графічної системи певної мови та здатність однієї букви позначати різні фонemi – це:

{~власнеграфіка
~звук
=графонема
~алограф}

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ ІЗ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1

ПИСЬМО, ЕТАПИ ЙОГО ВИНИКНЕННЯ. ПРИКЛАДНА ГРАФІКА ЯК НАУКА

План

1. Письмо, види письма. Етапи виникнення письма. Значення письма в історії суспільства.
2. Піктографічне, ідеографічне, фонематичне письмо.
3. Поняття алфавіту. Кирилиця й її поступова зміна. Назви й накреслення букв сучасного українського алфавіту.
4. Графіка як наука. Основні аспекти прикладної графіки.
5. Основні одиниці графіки.

Теоретична частина

Письмо, порівняно зі звуковим мовленням, є *додатковим засобом спілкування*. Письмо виникло в глибокій давнині через необхідність передавати думки та історичний досвід іншому племені та потомкам. Найдавнішими його видами є послання та надмогильні надписи. З розвитком людського суспільства письмо розвивалось та вдосконалювалось, виникали нові його види та розширювалися функції.

Значення письма в історії суспільства. Виникнення та існування письма як особливого засобу спілкування має надзвичайне значення: письмо допомогло людям подолати простір і час, зберегти людський досвід, передаючи його від покоління до покоління, від народу до народу. Завдячуючи письму, кожна людина спирається на досвід людства, використовуючи та примножуючи його.

Можливість передачі повідомлення на відстані сприяло тому, що кожне значуще політичне, літературне та наукове явище, виникнувши в одній точці, ставало здобутком усього народу. Об'єднуюча роль мови в цих умовах значно підвищувалась; велике значення стало надаватись єдиним адміністративно-господарським документам, художній літературі.

Письмо відіграло велику роль для розвитку наукового мислення. Зафіксовані в чітких формулюваннях, наукові положення ставали доступними для всіх бажаючих. Наукова символіка, яка виникла на базі буквеного письма, має велике значення в прискоренні наукового мислення.

Сучасні види письма виникли в результаті неоднократних пошуків та тривалого вдосконалення початково створених видів. Найпершими засобами утримання в пам'яті певної інформації були предмети природи. Сюди належать *мисливські попереджувальні знаки та символіка самих предметів*, уміння читати по слідах.

Деякі предмети починають виступати як *символи*. Широко відомо, що символом миру була люлька, яку по черзі курили представники ворогуючих племен. Символом дружби і знаком щиросердечного привітання у слов'янських племен вважалося піднесення гостю хліба та солі. Геродот розповідав, що скіфи відправили персам жабу, мишу, птаха і п'ять стріл. Це

«предметне» послання слід було трактувати так: «Якщо ви, перси, не вмієте літати в небесах, як птах, скакати по болотах, як жаба, і ховатися під землею, як миша, ви всі загинете від наших стріл».

Предметне «письмо». Здатність предметів символізувати поняття була різнобічно використана стародавніми племенами. Це представлено в таких видах індійського письма як *вмпум* і *кіпу*.

Вмпум – це раковинні буси алгонкінських та ірокезьких племен; вони слугували не тільки прикрасами, адже їх використовували і як предметні «записи». Особливо важливою була символіка кольору: білий колір означав мир, здоров'я, благополуччя; чорні буси сповіщали про смерть вождя; червоні – про війну.

Кіпу – це вузликове письмо інків. Кожний кіпу складався з основного шнура, до якого прикріплювалися вузли та сплетіння у вигляді бахроми: вузли та сплетіння різного кольору та розташування були замітками про різні адміністративні та господарські розпорядження.

Спеціально виготовлені шнури та буси виступали зоровими засобами спілкування. Ще більш умовний характер отримували зарубки на бирках, татуювання, родові та племінні знаки, знаки власності. Вони наносилися на предмети побуту, на стіни печер, скелі тощо. Цей печерний та наскальний живопис і був одним з найдавніших видів письма.

Піктографія. Предметна символіка була передісторією письма. Першим історичним типом письма була *піктографія, тобто малюнкове письмо*. Піктограми – одиниці такого письма – видряпувались, а потім і малювались на стінах печер, на скелях і каменях, на рогах і кістках тварин, на бересті.

Піктографічне письмо ще зберігає зв'язок з живописом, виражаючи думку через символічне осмислення зображених облич, предметів, явищ. Таким чином, піктограма зберігає зоровий образ, але вона відрізняється від малюнка тим, що вона умовна і має постійне значення. Поряд зі схематичним зображенням конкретних предметів використовуються також умовні знаки, які позначають абстрактні поняття. Наприклад, життя зображували у вигляді казкової рогатої змії, смерть – як тварину, перевернуту вниз головою, щастя та успіх – як черепаху тощо.

Зараз піктографія не використовується як основний вид письма. Але піктограми широко використовуються на вітринах, рекламах, як дорожні знаки і т.д.

Ідеографія. Утративши зоровий образ та перетворившись у немотивований знак, піктограма перетворилася на *ідеограму*, а піктографія стала *ідеографією*. Вона виникла тоді, коли виникли країни, для яких письмо було необхідним для управління та обліку державного та храмового господарства, для запису законів та культових текстів. Найдавнішими ідеографічними системами були єгипетська, шумерська, китайська, ацтекська, майя.

Прикладом найдавнішого єгипетського письма може бути шиферна табличка фараона Нармера (біля 3 тис. років до н.е.). Фараон зображений у

короні Верхнього Єгипту, він заніс булаву над головою переможеного ворога. Цей малюнок містить піктографо-ідеографічний надпис: шість стеблин папірусу; над ними сокіл, який тримає у лапі мотузку, яка пронизана через губи людської голови; прямокутник з хвилястими лініями; зображення риби та булави.

Аналіз найдавнішого ідеографічного письма показує, що ідеограма виникла на базі малюнка і піктограми, особливо при зображенні конкретних понять, – таких, наприклад, як «будинок», «людина», «вода». Так, у єгипетському ієрогліфічному письмі і в шумерському клинописі поняття гори передавалося схематичним зображенням двох гір, між якими пролягає долина чи прірва; поняття води – хвилястою лінією, яка нагадувала зображення хвиль; поняття сонця – у шумерському (як і в китайському) письмі зображувалося кругом з крапкою. Виникнення ідеограми з піктограми прослідковується на найдавніших та пізніх ідеограмах китайського письма.

Найбільш стійким та розповсюдженим до цього часу ідеографічним письмом є китайське, чому сприяла особлива історія Китаю і односкладний характер китайських слів. Китайське письмо виникло давно: уже в XV ст. до н.е. інські племена мали розвинуту систему письма. Але державне закріплення та систематизація ієрогліфів виникли при об'єднанні Китаю у централізовану державу у часи циньської та особливо ханьської династій, коли Сюй Шень у I–II ст. створив каталог китайських ієрогліфів – «Про елементи та складні знаки»; у цій роботі приведено 10,5 тис. ієрогліфів.

Китайське письмо складається із основних знаків (ієрогліфів) та додаткових смислових і фонетичних визначників (їх називають «ключами»). Складення ієрогліфів (основних елементів) відображає основний спосіб словотвору – складення коренів.

У повних словниках китайської мови нараховується більше 40 тисяч ієрогліфів, у сучасних текстах – від 2 до 5 тисяч. Вивчення китайської грамоти вимагає багато часу та зусиль. Тому в Китаї поряд з роботою по зменшенню кількості ієрогліфів та спрощенню їх написання проводиться робота по створенню алфавіту (на латинській основі), але переклад китайського ідеографічного письма на буквено-звукове зустрічає багато труднощів.

Ідеографічний принцип письма отримав широке застосування при записах рахунку та алгебраїчних понять, що й привело до створення цифр та наукової символіки (алгебраїчної, хімічної, логічної тощо). Слово *цифра* арабського походження: цим словом араби називали нуль (буквально: пусте місце).

Найдавніші цифри з'явилися у Вавілонії та Єгипті. При виникненні алфавітів цифри позначалися буквами; наприклад, буква *альфа* в давнину позначала цифру 1. Зараз найбільш розповсюдженими цифровими системами є арабська та римська. Арабські цифри виникли в Індії; у Європу вони були занесені арабами (звідси їх вторинна назва).

Фонографія. На відміну від піктографії та ідеографії, *буква* не має предметно-понятійного змісту. «Значення» букви є вказівкою на звук чи

склад, який необхідно вимовити, щоб назвати слово чи його частину. Наприклад, російська буква **ч** позначає звук [ч'], а буква **е** (якщо вона знаходиться на початку наголошеного складу) позначає два звуки [йе]. Тип письма, який відображає вимову слів, називається **фонографією**. Є багато систем фонографії; її історія складна і тривала.

Фонографія поділяється на два основні види: **консонантно-звукове (складове) та вокально-звукове (звукове)** письмо. Вокально-звуковим (чи буквено-звуковим) письмом є, наприклад, російське та англійське, оскільки букви позначають в основному звуки мовлення. Прикладом складового письма може слугувати індійське письмо деванагарі, арабське та ефіопське письмо, японське письмо кана, корейське письмо кунмун. Розглянемо письмо деванагарі та арабське письмо.

Деванагарі має 50 знаків: 13 для позначення голосних та дифтонгів на початку слова та складу, 33 складових знаки та 4 допоміжних.

Складові знаки (силлабограми) означають сполучення різних приголосних з коротким голосним, який вживається дуже часто.

Для передачі складів з іншими голосними використовуються інші знаки: склади з декількома приголосними покриваються зверху загальною горизонтальною лінією (лігатурою) – яскравим зовнішнім проявом деванагарі.

Кількість основних і лігатурних знаків у деванагарі досягає 600, багато дуже складних знаків – все це викликає труднощі при оволодінні цим шрифтом. Деванагарі використовується у мовах Північної Індії - хінді, маратхі і т.д., в санскриті.

Арабське письмо – складове, консонантне: букви позначають приголосні; різновиди букв позначаються крапкою – над і під буквою; голосні позначаються надрядковими і підрядковими прямими та зігнутими рисками; араби пишуть справа наліво, тому й перша буква складу виявляється справа.

Найдавніші складові знаки з'явилися на початку III тисячоліття до н.е. в Шумері (країна на території сучасного Іраку). Шумери створили клинопис, яку застосовували потім вавілоняни і ассірійці. Складовий знак виник із піктограми, і цьому сприяло те, що в шумерській мові багато односкладових слів. Так, наприклад, знак, який позначав слово зі значенням «стріла» (по-шумерськи «ті»), став позначати склад [ті].

У результаті еволюції піктограми, ідеограми та силлабограми виникає буква – знак вокально-звукового письма. Потреби суспільства викликали прагнення спростити написання букви та зробити процес письма більш швидким, що стало важливим моментом розвитку письма. Але не можна стверджувати, що історія письма – це лише історія символічних малюнків, знаків та накреслення букв, адже разом з цим це й історія становлення сучасних алфавітів, графіки та орфографії мов.

Алфавіт (азбука, абетка) – сукупність усіх букв, уживаних у писемності якої-небудь мови й розміщених у певному порядку. Українська абетка сформувалася на основі кирилиці, що поширилася в Київській Русі із

прийняттям християнства і протягом 10 – 18 ст. зазнавала змін у зв'язку з потребою пристосувати її до звукового складу народного мовлення.

Староукраїнська абетка успадкувала всі літери давньої кирилиці, але у зв'язку з розвитком фонетичної системи української мови (занепад зредукованих і зумовлені цим фонетичні процеси, перехід **Ѣ** > **І** тощо) зростала невідповідність між традиційно вживаними літерами і новоутвореними звуками, що в староукраїнській писемності спричинювалося до змішування літер на письмі (**и** ~ **і** ~ **ы**; **ѣ** ~ **е** ~ **и** ~ **і**, **ѣ** ~ **ь** тощо) і руйнування правописних традицій.

На Наддніпрянщині українська абетка і графіка сформувалися в їхньому сучасному вигляді після 1905, що засвідчив «Словарь української мови» за ред. Б. Грінченка.

Згідно з правописом 1933 було вилучено літеру **г**, відновлену в третьому виданні «Українського правопису» (1990).

Також, історично, існувало декілька проектів латинської абетки для української мови, які однак не поширилися. Так сталося, зокрема, з політичних причин.

Сучасний стан українського алфавіту

Сучасна українська абетка складається з 33 літер, які вживаються для позначення на письмі 38 фонем. 21 літера позначає приголосні звуки (**б, в, г, ґ, д, ж, з, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ**), 10 – голосні звуки, з яких **а, е, и, і, о, у** передають кожна по одному звуку, а літери **є, ю, я** позначають по одному звуку лише після м'яких приголосних (сине, люди, ряд), а на початку слова, після голосних і після апострофа – по два (**[й + е]**, **[й + у]**, **[й + а]**: має, юнак, в'янути); літера **ї** завжди позначає два звуки (**[й + і]**: їжа, з'їзд); літера **й** перед **о** позначає приголосний **[j]** (його), а в ін. позиціях – нескладовий голосний **[i]** (йду, гай); літера **ь** звукового значення не має, а вживається для позначення м'якості приголосного звука (кінь, льон). Літера **г** позначає фарингальний **[ɦ]** (голова), а **ґ** – задньоязиковий проривний приголосний **[g]** (гава, ґрунт, ґудзик). Літера **щ** позначає сполучення звуків **[шч]** (щука). Літери української абетки за формою бувають великі й малі, а за різновидом – друковані й писані.

Український алфавіт, як було вже сказано, сформувався на основі старослов'янського кириличного письма. За свою більш ніж тисячолітню історію він зазнав чималих змін. Форма букв, близька до сучасної, почала встановлюватися в XVII ст. Сучасний склад букв остаточно закріпився на початку XX ст.

У сучасному українському алфавіті 33 букви. До 1993 р. буква **ь** (м'який знак) стояла останньою в алфавіті, тепер її переставлено на третє місце від кінця.

Розташування букв в алфавіті традиційне, ніякої закономірності в ньому немає. Тому його треба запам'ятати механічно.

Звукове значення букв українського алфавіту неоднакове. Більшість букв у ньому однозначні, тобто кожна з них позначає один звук (точніше –

фонему). Букви а, о, у, є, и, і (6 букв) позначають відповідні голосні звуки, букви б, в, г, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш (21 буква) – відповідні приголосні. Решта 6 букв мають свої особливості.

Буква ь сама по собі ніякого звука не позначає. Вона вживається лише для позначення м'якості приголосних: день [ден']^ мальва (Мал'ва), Луцьк [луц'к], льон [л'он], пеньок [пен'ок], кан'йон [кан'йон], порт'єра [порт'йєра].

Розташовуючи слова за алфавітом, враховують не тільки їхні перші букви, а й усі наступні. Наприклад, треба поставити за алфавітом прізвища Коваль, Коваленко, Ковальчук, Ковалюк, Ковалевський, Ковальський. В усіх цих словах збігаються перші п'ять букв (Ковал-). Далі йдуть букви ь, є, ю. Порівнюємо слова з шостою буквою є: Коваленко і Ковалевський – у них сьома буква відповідно н і в. Тому спочатку записуємо прізвище Ковалевський (із сьомою буквою в), потім – Коваленко (із сьомою буквою н). Так само зіставляємо слова із шо-стою буквою ь і розташовуємо їх у такому порядку: Коваль, Ковальський, Ковальчук. Отже, наведений список за алфавітом набуває такого вигляду: Ковалевський, Коваленко, Коваль, Ковальський, Ковальчук, Ковалюк.

Апостроф (') і дефіс (-) при розташуванні слів за алфавітом не враховуються. Наприклад, в алфавітному ряду зяб, з ясувати, зять враховано лише треті букви б, с, т. Так само в алфавітному ряду як-небудь, якось, як-от, якраз дефіс до уваги не береться.

Із часом письмо в різних мовах удосконалювалося, зокрема доповнювалася графіка, встановлювалися орфографія та напрям письма. Саме ці три компоненти – графіка, орфографія, напрям письма – становлять систему письма. **Графіка** – це сукупність усіх символів, які використовують у певний часу писемному мовленні якоїсь мови. Наприклад, до складу графіки української мови, крім абетки, входять пробіл, розділові знаки, арабські й римські цифри (вони є ієрогліфами!), апостроф, знак наголосу, а також інші допоміжні знаки, яких дуже багато, особливо в науковій.

Основною складовою графіки є абетка. Абетка – це упорядкована множина графем, які позначають звуки певної мови й призначені для графічного відображення звукових образів слів. У принципі, зовнішній вигляд літер є довільним, проте з погляду можливості автоматичного розпізнавання вкрай бажана їх суттєва відмінність (наприклад, в українській абетці важко розрізнити **ш** і **щ**, **г** і **ґ**).

Абетка задає строго визначену відповідність між кожною літерою та позначуваним нею звуком. Крім того:

- один звук може позначатися й кількома літерами (наприклад: **[п]** може позначатися й літерою **б**, й літерою **п**: **дуб, порошок**);
- одна літера може позначати різні звуки (наприклад, у слові **яблуко** – два звуки [іа], а в слові **няня** – один звук [а]);
- кілька звуків можуть позначатися однією літерою (наприклад, українська літера **щ** позначає три звуки [штш]);

– кілька літер можуть позначати один звук (наприклад, англійські літери **ough** позначають довгий звук [o:]).

У низці мов для позначення потрібних звуків через відсутність необхідної кількості літер (наприклад, у латинській абетці) до наявних додають діакритичні знаки чи інші графічні елементи. Такі методи свого часу були широко використані в західнослов'янських мовах – чеській, польській тощо. У словах літери записують у тому порядку, в якому йдуть у слові відповідні їм звуки.

У мові літери можуть мати різні варіанти написання. Такі варіанти називають алографами. Наприклад, в кирилиці є чотири алографи – це великі й малі, друковані й рукописні літери (рис. 12). В арабській абетці більшість літер також мають по чотири алографи (деякі – лише два) – залежно від їх позиції в слові: ізольоване (зліва й справа стоять пробіли), початкове (справа пробіл, зліва – літера), серединне (справа й зліва – літери), кінцеве (справа – літера, а зліва – пробіл). Зауважимо, що в арабській мові не розрізняють рукописні й друковані, великі й малі літери.

Ієрогліфічні мови замість абеток мають упорядковані списки ієрогліфів. Так, графіка китайської мови (близько 24 тис. основних і 34 тис. рідковживаних) базується на списку ієрогліфів, що має 214 ключів, які вказують розташування кожного з ієрогліфів у словнику. Ключі базуються на кількості паличок в ієрогліфі (максимальна кількість паличок в ієрогліфі – 35).

Основною одиницею прикладної графіки є графема.

Графема (від гр. *grapho* – пишу, креслю, малюю) – мінімальна одиниця графічної системи певної мови. Мовним відповідником ГРАФЕМА може бути фонема (алофон), сполучення фонем, склад, слово, синтагма, речення, надфразна єдність залежно від типу письма (фонографічного (абеткового), де букві переважно відповідає фонема: складового (силабічного), у якому графічний символ позначає склад або групу фонем; логографічного (ідеографічного), де слово позначається ієрогліфом; піктографічного, що застосовує піктограми (малюнки, картинки)). До числа ГРАФЕМ разом із буквами (ієрогліфами тощо) також належать знак наголосу, розділові знаки, пробіли, відступи, прийоми скорочення слів і речень тощо. У фонографічному письмі між графемами немає ізоморфізму, що пояснюється застосуванням абетки однієї мови щодо інших (наприклад, англійська абетка має 26 букв, а кількість фонем дорівнює 46). Буквені фонограми фонографічної системи поділяються на монографи та поліграфи: перші представляють одну фонему однією буквою, другі – двома і більше буквами, що заочно підвищує кількість буквених графем певної мови (наприклад, в англійській і французькій мовах поліграфів понад 100). у слов'янських абетках відповідність між фонемами й літерами більша. Варіантами функціонування графемі й одночасно основними поняттями графіки є алограф, алограма, графон, графонема.

Алограма – (від гр. *allos* – різний, інший і *gramma* – літера) – використання в одній мові знаків іншого, запозиченого цією мовою письма (наприклад, скорочення латинської мови *i. e. – idest* в англійській мові читається як *that is–*, „тобто”, в українській мові латинське скорочення *etc. - et cetera* – читається як і таке інше).

Алограф – (від гр. *allos* – різний, інший і *grapho* – пишу, креслю, малюю) – конкретний позиційно зумовлений варіант буквеної графеми. Алограф об'єднані спільністю фонем, яку вони позначають на письмі. У такому випадку Алограф представляє фонографему, що об'єднує різні буквені позначення однієї фонем (у німецькій мові фонема *f* позначена буквами *f, v, ph* – *fur, vor, Phonetik*), що є ілюстрацією поліграфемності графіки мов. Фонографема протиставлена графофонемі, що виходить зі спільності букви, яка може відповідати різним фонемам (у німецькій мові літера *s* позначає фонем *s, z, s* – *Preis, Saal, Speck*), що розглядається дослідниками як явище поліфонії графіки мови. **Allograph**

Графон – фонетико-графічна стилістична фігура, графічна фіксація індивідуальних особливостей вимови мовця: *і чому ти забрав у мене іглашку* (дитяче мовлення).

Графонема – (від гр. *grapho* – пишу, креслю, малюю і *phone* – звук) – різновид графеми, який відбиває закономірності графічної системи певної мови та здатність однієї букви позначати різні фонем. Наприклад, у німецькій мові літера *s* позначає фонем *s, z, s* – *Preis, Saal, Spec*, у східно слов'янських мовах приголосні пишуться без позначення м'якості, що кваліфікується дослідниками як явище поліфонії у графіці мови.

Практична частина

1. У чому полягає значення письма в історії розвитку суспільства?
2. Встановіть змістову специфіку термінологічного ряду письмо – система письма – писемність.
3. Назвіть букви українського алфавіту, що мали інше графічне зображення в кирилиці.
4. Доберіть приклади (ілюстрації, відеоматеріали тощо) давнього письма (піктографічного, ідеографічного, фонографічного, предметного тощо).
5. Наведіть приклади найпоширеніших алфавітів світу. Визначте їх специфіку.
6. З якими науками виявляє тісні взаємозв'язки прикладна графіка. Обґрунтуйте.
7. Проілюструйте 2–3 наукові концепції визначення графіки як науки. У чому виявляється суть сучасних наукових теорій.
8. Що називають графічними засобами мови. Наведіть приклади.
9. Назвіть небуквені графічні засоби писемного мовлення. Яка їх роль в системі прикладної графіки?
10. Доберіть по 5 прикладів, у яких літери *я, ю, є* означають сполучення 2 звуків, і стільки ж прикладів, у яких ці літери означають

один голосний і м'якість попереднього приголосного.

ТЕМА 2 **ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ГРАФІКИ**

План

1. Графічні засоби мови. Критерії оцінювання графіки.
2. Види систем письма. Традиційне письмо.
3. Нетрадиційні види письма.

Теоретична частина

Мов, у яких кожному звуку відповідала б окрема літера, – нема. В усіх мовах літер менше, ніж звуків. Дублювання літер є недопустимим, хоча в деяких мовах за традицією воно зберігається (наприклад, англійську літеру **x**, у принципі, можна замінити двома іншими **ks**, а **q** – літерами **kw**).

Якість графіки оцінюють за різними критеріями. Так, співвідношення кількості літер і кількості звуків мови визначає оптимальність абетки (*A*). Її підраховують за формулою

$A = L / S$, де *L* – кількість літер в абетці мови; а *S* – кількість звуків у ній.

Чим ближче *A* до 1,0, тим оптимальнішою є абетка. З часом розбіжність між кількістю літер і кількістю звуків, як, наприклад, в англійській мові, може зростати.

Якщо внаслідок того, що різні літери позначають один і той самий звук, можливі різні варіанти написання слова, тоді, як зазначалося, використовують норми орфографії. Наприклад, у німецькій мові дві літери **f**, **v**, а також біграма **ph** можуть позначати звук [f] (як у словах *für*, *vor*, *phonetik*). Враховуючи це, лінгвісти встановили такий показник, як надлишковість графіки (*H*). Цей показник визначають за формулою

$H = G / S$, де *G* – кількість графем у мові; а *S* – кількість звуків у ній.

Чим більша за 1,0 величина *H*, тим більша надлишковість графіки.

В основі традиційних систем письма лежить орфографічна складова мови та принципи орфографії.

Орфографією називають історично усталену й загальноприйнятту систему правил фіксування усних текстів певної мови на письмі. В основу орфографії кладуть кілька принципів.

Фонетичний – кожен звук позначають відповідною літерою, а далі діють за правилом: як вимовляють, так і пишуть (відрізняється від транскрипції трохи меншою точністю).

Морфологічний – морфемі завжди пишуть однаково (наприклад: *дуб–дуби*). Проте можливе порушення однотипного написання одних і тих же морфем (наприклад, є система винятків: *зберегти–схопити*).

Традиційний – написання приймають у такій формі, як воно утвердилося історично (наприклад, в українській мові **Голландія**: в російській мові – *второго*).

Диференційний. Згідно з цим принципом для різних позначуваних об'єктів чи значень використовують різні написання, хоча слова мають

однакове походження (наприклад: *Орел* – прізвище; *орел* – птах; *компанія* – організація; *кампанія* – захід).

Транслітераційний (*Берлін*) і транскрипційний (*Нью-Йорк*) – для чужомовних слів.

Системи письма різняться також *напрямом*. Відомі такі напрями письма:

- справа наліво (арабське);
- зліва направо й справа наліво (зі зміною для кожного слова, записаного одне під другим у стовпчик) – бустрофедан (імовірно, давньогрецьке);
- зліва направо (латинське, кириличне);
- згори вниз (китайське).

Здавна люди використовували для письма багато різних пристроїв. Основними серед них можна назвати: стил (невеличка паличка з загостреним кінцем) і глиняні чи з іншого матеріалу таблички; перо (ручка) чи олівець і папірус, пергамент або папір; клавіатура й папір, фотопапір, фотоплівка, друкарська форма. З другої половини ХХ ст. для традиційного письма дедалі частіше використовують електронні пристрої постійного і тимчасового запам'ятовування. Літери на клавіатурах розташовані з урахуванням частоти їх появи в текстах.

Раніше клавіатури використовували в друкарських машинках, де великі й малі літери були спарені, а також у лінотипах для відливання металевих друкарських форм (там великі й малі літери були розділені на дві паралельні клавіатури).

Тепер клавіатури є невід'ємною частиною портативних і стаціонарних комп'ютерів. У кишенькових комп'ютерах клавіатури зображають на сенсорно-чутливих екранах (для набирання використовують стилоси, якими натискають на потрібні знаки на екрані).

Для набирання текстів у комп'ютерах використовують спеціальне програмне забезпечення (текстові процесори – ТП), які дають змогу набирати й виправляти тексти.

Існують інші ТП, які не належать до якихось канцелярських програм, а є повністю автономними програмними продуктами.

Існують також спеціалізовані текстові процесори, призначені для опрацювання ієрогліфічних мов. Введення ієрогліфічних текстів у них здійснюють кількома способами, зокрема такими:

- у текстовому процесорі відкривається невеличке вікно, призначене для малювання мишею ієрогліфів; намальований людиною ієрогліф з урахуванням наявної в ньому кількості паличок зіставляється з масивом ієрогліфів, що мають таку ж кількість паличок, і розпізнається; ієрогліф (після підтвердження людиною правильності розпізнавання) вводиться в основне поле набору тексту;
- тексти набирають латинськими літерами, набрані слова автоматично перетворюються в ієрогліфи.

Нетрадиційні (спеціальні) системи письма.

Транскрибування – це вид спеціального письма, за допомогою якого фіксують вимову усних текстів. Запис можуть здійснювати з різним ступенем точності, що залежить від потреб того, хто записує. Транскрибування розрізняють залежно від одиниць мови, які записують: для опису звуків використовують звукове, а для опису синтагм і фраз – інтонаційне транскрибування. Транскрибування виникло з потреби усного спілкування тих, хто вивчає мову, з її носіями. Адже писемна мова забезпечити такої можливості не може, оскільки не фіксує вимову одиниць мови.

Застосування транскрибування. Фонетичне транскрибування використовують в орфоепічних словниках (**орфоенія** – це сукупність норм вимови одиниць літературної мови, їх наголошення й інтонації у фразах усного тексту). Такі словники служать джерелом нормативної літературної вимови. Наприклад, в українській мові нормативною є тверда вимова шиплячих [шчо], [чого] (пом'якшення шиплячих на зразок [ш'ч'о], [ч'ого] не допускається).

Практичне транскрибування використовують для найпростіших типів перекладних словників-розмовників, путівників, перекладів на рідну мову іноземних власних назв, термінів, номенклатур, топонімів тощо. При цьому допускається незвичне поєднання літер. В Україні таблиця для практичного транскрибування (передавання української ономастики – найрізноманітніших власних назв – засобами англійської мови) на основі національної абетки затверджена Міністерством юстиції України 1996 р.

Інтонаційне транскрибування широко застосовують у ЗМІ для розмічування текстів дикторам радіо й телебачення, а також для акторів театру й кіно.

Транслітерування – це вид спеціального письма, за допомогою якого тексти, написані однією графікою, політерно відтворюють за допомогою іншої графіки.

У найпростішому випадку графікою виступає абетка. Транслітерування допускає умовне використання літер, доповнення абетки додатковими літерами, а також використання діакритичних знаків. Транслітерування за допомогою латинської абетки називають романізацією (наприклад, існує спеціальний спосіб запису японських текстів літерами латинської абетки – ромаджі).

Історична довідка. Транслітерування виникло в ХІХ ст. в Пруссії через потребу укласти бібліографічні описи видань іноземними мовами. Правила транслітерування розробляє Міжнародна організація стандартизації (МОС), а також самі зацікавлені в цьому країни. Іноді стандарти МОС і конкретної держави можуть не збігатися, в країні одночасно можуть використовувати кілька різних систем транслітерування тощо. Наприклад, для російської мови відомо близько 20 таких систем, хоча офіційно затверджена лише одна.

Стандарту на транслітерування літер української абетки латинською немає.

Стенографія – це вид спеціального письма, за допомогою якого усний текст можна записувати в кілька разів швидше, ніж за допомогою звичайного письма.

Зростання швидкості (від чотирьох до семи разів) забезпечується за рахунок спрощення написання літер (знаряддя писання – ручка, олівець тощо – повинно переміщатися тільки вперед), а також за допомогою інших прийомів. У стенографічному письмі використовують елементи символів традиційних абеток: крапки, лінії (прямі й нахилені праворуч), овали, частини овалів, сполучення всіх цих елементів.

Історична довідка. Стенографія зародилася в Єгипті, отримала розквіт в античних Греції та Римі. Автором древньоримської стенографії (I ст. до н. е.) вважають Тирона – раба й секретаря відомого оратора Ціцерона. Саме слово *стенографія* з'явилося 1602 р. (цим словом в Англії назвав свою працю «Мистецтво скоропису, або стенографія» Джон Уїлліс). Стенографія в перекладі зі старогрецької означає «взузькопис, тіснопис». У 1933 р. в Лондоні світова громадськість відзначила 2000-ліття стенографії. У першій половині ХХ ст. існували спеціальні стенографічні друкарські машинки. СРСР 1933 р. на знаки стенографування для російської мови було введено стандарт. У 1967–1968 рр. він був удосконалений, внаслідок чого в ньому використовувалося 25 знаків: 20 – для позначення приголосних і 5 – для позначення голосних.

Українська стенографія виникла лише в 20–30-х роках ХХ ст.

Системи письма для незрячих – це вид спеціального письма, який дає змогу позначати літери абетки знаками, які людина може сприймати тактильними аналізаторами (наприклад, пальцями).

Історична довідка. У XVII–XIX ст. для незрячих було розроблено десятки різних систем письма, які базувалися на одному принципі – бути одночасно зручними як для незрячих, так і для зрячих людей. На противагу цьому француз Луї Брайль (1809–1852 рр.) запропонував систему письма для незрячих, зручну саме для них. Хоча спочатку система письма Луї Брайля не знайшла прихильників, з кінця XIX ст. вона стала загальноприйнятною (міжнародною).

Луї Брайль запропонував не тільки шрифт, а й приладдя для нього – сторінку у вигляді таблиці (така сторінка містить 18 рядків по 24 клітинки в кожному, тобто 432 знаки на сторінці); спеціальні рамки з дротиків, які дають змогу писати рівно, по рядках; спеціальний «олівець»-шило – ним роблять у цупкому папері дірки, причому справа наліво, тоді перегортають сторінку й читають літери пальцями зліва направо.

Мова жестів – спеціальне письмо, яке дає змогу позначати літери, а також цілі слова жестама. Мову жестів (МЖ) для обміну інформацією використовують як люди з вадами голосових зв'язок і слуху, так і люди без таких вад. Відповідно розрізняють: а) мову жестів для людей без вад органів

мовлення (наприклад, в австралійських племенах вдови після смерті чоловіків рік розмовляють лише мовою жестів); б) мову жестів для людей з вадами органів мовлення – глухих чи глухонімих (таких людей від 0,4 до 1,5%). МЖ за своїми можливостями не поступається звуковій мові, хоча соціально має нижчий статус. Далі вестимемо мову лише про МЖ для людей з вадами органів мовлення.

Структурно МЖ складається з двох компонентів: множини тисячі–півтори слів, для позначення яких використовують окремі жести (як правило, це найчастіше вживані слів, а також решти слів, для яких використовують пальцеву абетку (в цьому випадку пальцями позначають окремі літери). Розрізняють одноручну та дворучну абетки.

Цікаво, що МЖ не залежать від конкретних звукових мов. Так, мова амслен є спільною для США, Канади й Франції, де використовують дві різні мови (англійську та французьку), але не Англії (там МЖ зовсім інша, хоча традиційною є англійська).

Одиницею МЖ є жест, або херема (від грец. – *рука*). Є три класи херем: ті, що вказують на місце виконання жесту; ті, що вказують на конфігурацію руки; ті, що вказують на характер руху. Кількість херем приблизно збігається з кількістю фонем. Наприклад, в амслені – 55, у шведській МЖ – 64, у південнофранцузькій МЖ – 53 хереми. Для передання граматичної інформації такі мови використовують тримірність простору.

Азбука Морзе Ще один спосіб кодування традиційного письма, який донедавна використовували в електричних каналах зв'язку, називають за прізвиськом її автора азбукою Морзе.

Історична довідка. Передавати інформацію каналами електричного зв'язку в Європі почали в першій половині ХХ ст. Найдосконаліший спосіб кодування знаків (на основі їх частотності), а також найдосконаліший апарат для їх передавання 1838р. запропонував англієць Самюель Морзе (1791–1872 рр.).

Ефективність передавання текстів за допомогою таких кодів у другій половині ХІХ і першій половині ХХ ст. досліджували відомі математики – Вільям Томсон (лорд Кельвін), Томас Едісон, Олександр Белл, Анрі Пуанкаре, Гаррі Найквіст, Р. Хартлі.

Наприкінці 40-х років проблемою передавання інформації каналами телеграфу особливо продуктивно займався К. Шеннон, який, базуючись на принципах роботи телеграфу, заклав основи теорії інформації – складової кібернетики.

Знаки в азбуці Морзе кодують короткими («крапками») й довгими («тире») електричними сигналами. При цьому крапку вважають одиницею тривалості. Тривалість тире повинна дорівнювати тривалості трьох крапок. Пауза між сигналами в літері – одній крапці, а пауза між літерами – трьом крапкам.

Кирилізований варіант цієї азбуки базується на зовнішній (графічній) подібності літер з латинськими. У випадках, коли кириличні літери не мають графічних аналогів, коди їм присвоєно довільно.

В азбуці Морзе існують також позначення для розділових знаків (крапка, кома, знак оклику, знак питання, крапка з комою, двокрапка, дужки, дефіс, лапки) та спеціальних сигналів (границя розділу, стирання попереднього знака, початок передавання, готовність до прийому, початок дії, закінчення передавання тощо).

Кількість «крапок» і «тире» в кодах літер залежить від їх частоти в текстах за принципом: чим частіше вживається літера, тим коротше її позначення (тобто тим із меншої кількості сигналів складається її код і тим більше в ньому крапок).

З поширенням комп'ютерної техніки (відповідно, цифрових кодів) використання азбуки Морзе (аналогових сигналів) скорочується. Зараз нею найчастіше користуються радіоаматори.

Практична частина

1. У чому полягає складовий принцип української графіки? У чому виявляється його зручність і які його недоліки?

2. Яке співвідношення між звуками (фонемами) і літерами в українській мові? Зокрема вкажіть, у чому конкретно виражаються такі особливості української графіки:

- а) наявність літер, позбавлених звукового значення;
- б) наявність літер, що позначають сполучення двох звуків;
- в) наявність сполучень літер, що позначають один звук;
- г) наявність сполучень літер, що позначають у різних позиціях різні звуки.

3. Після яких приголосних можуть вживатися пом'якшуючі літери *я, ю, є, ї: а*) в українських словах; б) в іншомовних словах.

4. У чому виявляється зв'язок української графіки з орфоепією та орфографією?

5. За допомогою системи транслітерації запишіть слова:

Імідж, корекція зору, кіно палац, центр послуг, ресторан, мандрівник, агентство, вояж.

6. Рухи яких частин руки Ви застосуєте для передачі такої інформації для глухонімих:

Мама затримується; Завтра до школи; Як здоров'я? Приєднайся до нас? Батько не дозволяє.

7. Передайте графічний запис , використовуючи елементи стенографування:

Ніколи не докоряй батькам за те, чого у тебе немає. Вони зробили і без того багато для тебе.

8. Передайте сигнал азбукою Морзе:

Єднаймося!

ТЕМА 3
ГРАФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ БУКВ ЯК ОДИН ІЗ ВИДІВ ІНФОРМАЦІЇ
План

1. Сукупність навичок письма в системі графологічних досліджень.
2. Основні ознаки почерку.
3. Почеркознавча експертиза. Етапи її проведення.
4. Криміналістичне дослідження письма: авторознавча експертиза (судове почеркознавство).

Теоретична частина

Оснoву письма складає навик, тобто рух (дія), який характеризується високим ступенем засвоєння та відсутністю поелементної свідомої регуляції. Навик письма формується під впливом мовного середовища, навчання та виробничої письмової діяльності, фізичних і психологічних особливостей, а також людини. Для формування навичку потрібне свідоме, цілеспрямоване зусилля вибору лексичних засобів, із дотриманням граматичних та стилістичних норм і правил виконання письмових знаків. Розрізняють навички перцептивні (почуттєві), інтелектуальні та рухові (що лежать в основі формування ознак письма).

У результаті тривалого тренування навички письма стають автоматичними, тобто при виконанні письмового документа увага людини зосереджується не на графічному виконанні, а на змістовності тексту. Автоматичність навичку письма обумовлена діяльністю вищої нервової системи людини. Зазначені посилки складають основу індивідуального та постійного навичків письма.

Письмо – це засіб фіксації та передачі думки за допомогою письмових знаків, літер, графічних символів. У цьому плані письмо є засобом фіксації слідів пам'яті (суб'єктивних образів, знань, суджень і думок). Відповідно, письмо як засіб відображення і закріплення думок є проявом динамічних властивостей.

Письмо має дві грані – змістовну (семантичну), яка називається письмовою мовою, і графічну (технічну), тобто графіку виконання літер, знаків, символів – почерк.

Навички письмової мови і почерку характеризуються ідентифікаційними ознаками, які використовуються для ототожнення особи, яка писала, і встановлення деяких особистих властивостей людини.

За ознаками письмової мови можна встановити стать, вік, національність, місце проживання, професії та інші характерні ознаки особи. Вони відіграють значну роль при складанні розшукових орієнтирів для розшуку злочинця, до того ж використовуються для ідентифікації.

Письмова мова та її ознаки є об'єктом авторознавчого дослідження під час авторознавчої експертизи для встановлення автора, тобто особи, думки якої передані в письмі. Автора тексту слід відрізнити від виконавця. Автор відображає в письмі інтелектуальні навички, а виконавець – рухові. Звідси, автора можна встановити як за ознаками письмової мови, так і за ознаками почерку, а виконавця – тільки за ознаками почерку.

Ознаки почерку. Ознака в криміналістичному розумінні – це зовнішня вираженість внутрішніх якостей об'єкта. Оскільки почерк – це система рухових навиків, що використовуються при графічному відображенні думок (слідів пам'яті) на матеріальному носії, остільки ознаку почерку допустимо інтерпретувати як матеріальне відображення особливостей рухових навиків у рукописі. Ознака почерку – це графіка письма. Існують загальні та часткові ознаки почерку. Загальні ознаки характеризують почерк у цілому.

1. Виробленість – технічна пристосованість до швидкого письма. За виробленістю почерк може бути виробленим, маловиробленим і невиробленим. У виробленому почерку, з одного боку, спостерігається варіативність виконання літер, слів, а з іншого – сталість рухів при високому ступені автоматизації.

2. Тип почерку характеризує загальну будову. Він буває простим (близьким до «навчального»), спрощеним і вигадливим. Спрощені почерки, як правило, характеризуються швидким темпом і малою розбірністю (почерк лікарів). Для вигадливого почерку є характерним ускладнене виконання літер, частіше присутність надрядкових і підрядкових різних графічних елементів, розчерків у кінці слів.

3. Загальні напрями почерку представляють спрямування руху приладу, що пише, – лівоокружного або правоокружного. Іноді зустрічається кутастисть у рухах і в цьому разі почерк називають кутастим.

4. Розмір почерку характеризує його висоту: дрібний (до 2 мм), середній (2–5 мм), великий (5 мм і більше).

5. Нахил почерку існує правонахилений, лівонахилений і прямий. Право-нахилений почерк російських прописів має нахил 70° .

6. Розгін почерку характеризує співвідношення між висотою літер та їхньою шириною. Якщо ширина більше висоти, то почерк має великий розгін, його називають розмашистим; при однаковій висоті і ширині – почерк середнього розгону; якщо висота більша ширини, то почерк має малий розгін і називається стиснутим, убористим.

7. Ступінь зв'язаності почерку характеризує кількість знаків (літер), що виконуються без відриву пера (пишучого приладу) від паперу, тобто кількістю зв'язаних літер. Почерк за ступенем зв'язаності буває відривистим (кожна буква виконана окремо). Якщо зв'язано 2–3 літери, то почерк середньої зв'язаності. При з'єднанні більше трьох літер почерк вважають зв'язаним.

Окрема ознака почерку – це характеристика рухів, що виявляється при виконанні окремих літер чи їх окремих елементів. Виокремлюють певні групи рухів, які використовуються для вивчення окремих ознак почерку:

1. форма траєкторії рухів при виконанні письмових знаків та їх елементів (дуго, круга, петлеподібна);
2. напрямок рухів (зліва направо, зправа наліво, право чи лівоокружний тощо);
3. протяжність рухів;
4. спосіб початку (з крапки, завитка, петлі) та закінчення руху;

5. вид з'єднання елементів у літері (примикаючий, інтервальний тощо);
6. кількість рухів;
7. послідовність рухів;
8. розміщення точки перетину рухів відносно лінії рядка або інших елементів знака;
9. складність рухів тощо.

Окремі ознаки почерку мають важливе ідентифікаційне значення, оскільки вирізняються своєю ідентичністю та стійкістю. Такі ознаки зберігаються навіть при навмисному зміні особою свого почерку. Судове почеркознавство – галузь знань, яка вивчає закономірності формування, стійкості та зміни почерку, а також розробляє методи його дослідження для вирішення задач, які мають доказове значення.

Криміналістичне дослідження письма (судове почеркознавство) – це галузь криміналістичної техніки, яка вивчає закономірності письма, процес його дослідження, можливість ідентифікації людини.

Предмет того, що називають судово-почеркознавчою експертизою – це факти, обставини справи, що встановлюють експерти-криміналісти на основі спеціальних знань в області судового почеркознавства, що входять в структуру криміналістичної техніки і науки криміналістики в цілому.

Об'єкти судово – почеркознавчої експертизи: текст, який складається з літер (цифровий, змішаний), великого (середнього та малого) об'єму, виконаний почерком високої (середньої, малої) ступені виробленості, простої (спрощеної, ускладненої) будови; короткий запис який складається з літер (цифровий, змішаний), великого (середнього та малого) об'єму виконаний почерком високої (середньої, малої) ступені виробленості, простої (спрощеної, ускладненої) будови; підпис, виконаний в літерній (без літерній, змішаний) транскрипції, виконаний почерком високої (середньої, малої) ступені виробленості, простої (спрощеної, ускладненої) будови.

Почеркознавчі дослідження поділяються на три типи: ідентифікаційні (вирішення питання про тотожність виконавця рукописного об'єкту), діагностичні (визначення умов виконання рукописного тексту або підпису), класифікаційні (встановлення статі і віку виконавця рукописного об'єкту).

При підготовці матеріалів для судово-почеркознавчої експертизи головним завданням слідчого є надати у розпорядження експерта доброякісні порівняльні зразки. У разі потреби слідчий має право винести постанову про вилучення чи відібрання зразків почерку, необхідних для порівняльного дослідження.

Зразки для експертного дослідження поділяються на експериментальні (спеціально отримані для цілей даної конкретної експертизи) та вільні (створені або отримані поза зв'язком із розслідуваною кримінальною справою, як правило, до її порушення). Інколи можуть використовуватись умовно-вільні зразки почерку, тобто такі, що виконані після порушення кримінальної справи, але без зв'язку з експертизою.

При необхідності дослідити рукописний текст експерту надають: вільні зразки письма підозрюваного (обвинуваченого) на 8–10 аркушах; експериментальні зразки – на 5–10 аркушах.

Судово-почеркознавча експертиза – судова експертиза, основним завданням якої є ідентифікація виконавця рукопису тексту, цифрових записів або підпису. Така експертиза вирішує також деякі неідентифікаційні завдання, а саме: встановлення факту виконання рукопису в незвичних умовах або в незвичайному стані виконавця, навмисне зміненим почерком із підробкою (імітацією) почерку іншої особи, визначення статі виконавця, а також належності його до певної вікової групи.

Типові питання, які вирішуються експертизою, такі: чи виконаний рукопис певною особою; чи виконані кілька рукописів однією особою; чи виконаний рукопис навмисне зміненим почерком; чи виконаний рукопис у незвичних умовах; чи перебувала особа, яка виконала рукопис, в незвичайному стані; чи володіє особа, яка виконала рукопис, навичками письма спеціальними шрифтами; особою якої статі виконаний рукопис; до якої вікової групи належить виконавець рукопису.

Методика судово-почеркознавчої експертизи передбачає чотири стадії дослідження:

- ✓ попереднє ознайомлення з матеріалами (вивчення матеріалів кримінальної справи, ознайомлення з документами – речовими доказами і зразками, з питаннями, які поставлені перед експертом, та ін.);

- ✓ роздільне дослідження (здійснюється роздільне вивчення документа – речового доказу та зразків для порівняльного дослідження; провадиться виявлення загальних і окремих ознак письма і почерку);

- ✓ порівняльне дослідження (виявлені ознаки зіставляються; результати порівняння заносяться до спеціальних таблиць – розробки);

- ✓ оцінка наслідків і формулювання висновків (оцінюється індивідуальна сукупність виявлених ознак; експерт робить висновок про наявність або відсутність індивідуальної totoжності).

Існують певні особливості дослідження почерку, що зазнав навмисних змін. Найбільш поширеними видами навмисного змінення почерку є скорописне маскування (навмисна зміна зовнішнього вигляду почерку); наслідування друкованого почерку (той, хто пише обирає для себе новий вид письма, яким він звичайно не користується); зміна особою пишучої руки (виконання письма лівою рукою); імітація чужого почерку (наслідування почерку іншої особи); наслідування шкільних прописів; наслідування недостатньо виробленого почерку. Так, ознаками зміни особою пишучої руки є розлад координації рухів, нестійкий нахил, нерівномірність розташування літер відносно горизонтального рядка, ознаки «дзеркальності» окремих елементів, розмір і розставлення літер, злами овальних та вертикальних штрихів тощо.

Під час дослідження експерт має виявити ознаки, які виникли внаслідок навмисного спотворення почерку. Встановлюються стійкі ознаки і їх достатність для ідентифікації особи, що писала.

Особливості дослідження підписів. Підпис – особливий вид рукопису, який відображає прізвище особи або умовні письмові знаки і має посвідчувальне значення. Підпис виконується власноручно. Особливістю підпису є малий обсяг графічного матеріалу та графічні ознаки.

До графічних ознак підпису відносяться:

розчерк (напрямок завершального штриха);

співвідношення рядків основи письма та верхніх закінчень штрихів;

гладіолаж (зменшення розміру штрихів до кінця підпису);

положення підпису відносно тексту документа (топографічна ознака).

Підписи можуть мати різну транскрипцію – літерну, безлітерну, змішану.

Методика дослідження підписів базується на загальних почеркознавчих положеннях (охоплює чотири основні стадії), але має певну специфіку. Дослідження підпису слід розпочинати з таких ознак, як транскрипція, загальний вигляд, ступінь виробленості. При дослідженні підпису, виконаного з наслідуванням або спотворенням, виявляються ознаки, які є відмінними чи збігаються.

Новим напрямом розвитку криміналістичної техніки є судове авторознавство, яке базується на наукових засадах щодо встановлення автора тексту за допомогою даних лінгвістики (фразеології, граматики та ін.). Такі дослідження проводяться на підставі призначення авторознавчої експертизи.

Авторознавча експертиза – це різновид криміналістичної експертизи, під час якої досліджується текст документів (рукописних, друкарських, поліграфічних та ін.) для встановлення його автора. При цьому вирішуються питання ідентифікаційного та діагностичного характеру. Основним завданням авторознавчої експертизи є ідентифікація автора тексту. Даною експертизою можуть також встановлюватися (найчастіше в імовірній формі) деякі соціально біографічні риси автора тексту (його рідна мова, рівень освіти, володіння науковим, діловим або іншим функціональним стилем мови).

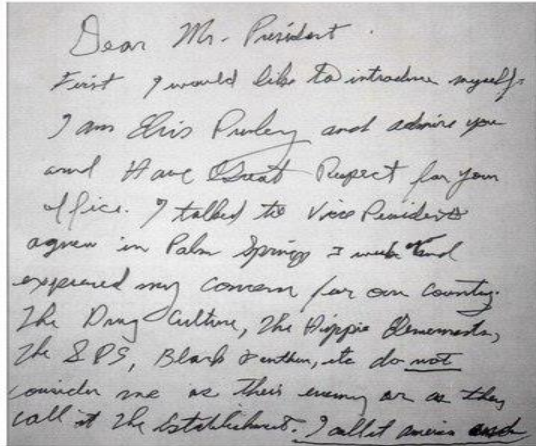
Типовими питаннями, що вирішує авторознавча експертиза, є такі: чи є певна особа автором даного тексту; чи є певна особа автором декількох різних текстів; чи є у тексті ознаки, які свідчать про соціально-біографічні риси його автора і які саме. Вирішення питань, поставлених перед авторознавчою експертизою, можливе, як правило, лише за наявності відносно великого тексту (не менш ніж 500 слів).

Практична частина

1. Схарактеризуйте внесок Жана-Іпполіта Мішона в розвиток графологічних досліджень.
2. Чим знаменний розвиток судового почеркознавства в ХХ столітті.
3. Які судово-почеркознавчі методики аналізу писемних текстів є популярними сьогодні? Чому?
4. . Розкрийте суть авторознавчої методики дослідження текстів А.І.Вінберга та Б.І Шевченка.
5. Здійсніть авторознавчу експертизу за встановленими у судові лінгвістиці

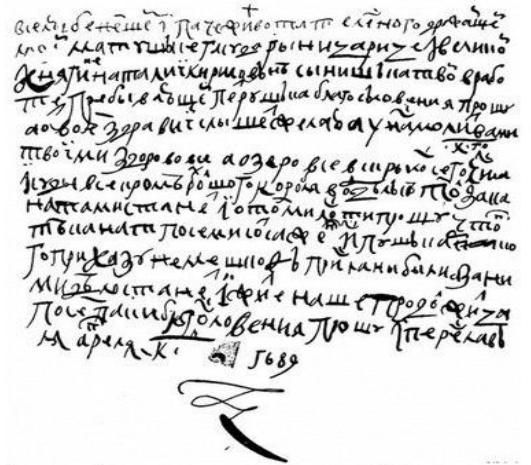
критеріями.

Элвис Пресли

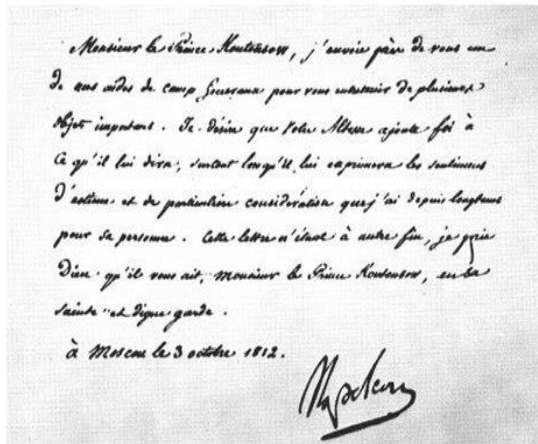
Элвис был одним из самых противоречивых персонажей в истории музыки. «Король» покупал своим друзьям дома и оплачивал их свадьбы. Однажды он приобрел сразу 14 лимузинов и подарил один из них незнакомому посетителю автосалона. Возможно, это и отразилось на его почерке, который такой же непоследовательный, как и его автор.

Петр Первый

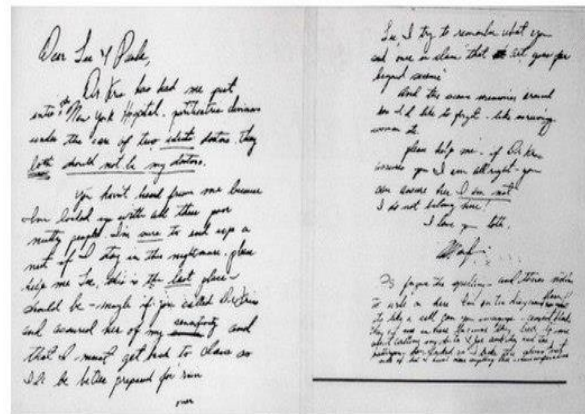
Это послание Петра написано в достаточно юном возрасте. В почерке видна вся противоречивость натуры и внутренние конфликты государя. Все это, по сути, означает, что большинство совершенных им в своей жизни поступков и принятых решений (в том числе оказавшихся и исторически важными и полезными для страны вообще) имели часто совсем другие мотивы, нежели принято считать!

Наполеон Бонапарт

Наполеон менял почерк на протяжении жизни (их у него насчитывают около семи). С годами почерк Наполеона становился все запутаннее и неразборчивее. Кстати, Наполеон написал роман. Он называется «Клиссон и Евгения», и над его расшифровкой специалистам тоже пришлось попотеть. Вы можете заметить, что почерк и автограф абсолютно разные. Это как раз тот случай, когда видно разительное отличие имиджа, социально желанной маски от происходящего «под поверхностью».

Мэрилин Монро

Это письмо было написано ровно в тот самый момент, когда психологическое состояние Монро ухудшалось все больше и больше. Несмотря на душевную неразбериху, текст хорошо организован и читается без особых усилий. Однако, если вглядеться, то можно заметить довольно много заглавных букв. Возможно, это означает, что образ великого Я (актрисы) в конце концов подавил сущность Монро как обычного человека.

ТЕМА 4

ШРИФТ, ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО СПРИЙНЯТТЯ

План

1. Поняття шрифту. Історія виникнення шрифтових комплексів. Перші

зразки використання шрифтів.

2. Види готичного письма XII–XV століть. Гуманістичне письмо антиква (письмо Петрарки).

3. Історія українського шрифту: устав, напівустав, скоропис.

4. Сучасні шрифтові комплекси. Психологія сприйняття шрифтів.

Теоретична частина

Шрифт – графічна форма літер при писанні, характер малюнка написаних літер, накреслення букв та знаків, що становлять єдину композиційну та стилістичну систему. Шрифти створюються автором відповідно до:

- ✓ вибраного замислу;
- ✓ вимог єдності стилю та графічної композиції;
- ✓ конкретних змістовних та художньо-декоративних задач.

Шрифти характеризуються:

- ✓ гарнітурою: об'єднанням різних за кеглем та нарисом, але однакових за характером накреслення шрифтів;
- ✓ нахилом: прямий (regular), похилий (oblique), курсив (italic);
- ✓ насиченістю: контурний, світлий (light), ужирений, напівжирний (semibold), жирний (bold), наджирний;
- ✓ шириною: надвузький, вузький (condensed), нормальний (normal), широкий (extended), надширокий;
- ✓ ілюміновкою: оконтурений, відтінений, штриховий, орнаментований, негативний, кольоровий;
- ✓ розміром (кеглем) в пунктах (1 пункт = 1/72 дюйма).

Історична довідка.

Усі сучасні шрифти мають свою «графічну» історію. На формування писемних знаків, на графічний стиль письма і на його форму впливало образотворче мистецтво, його особливості в різних народів. Так, в арабському письмі спостерігаємо орнаментальний характер, бо ісламська релігія забороняла зображати живих істот у живопису і скульптурі. Через те в арабських країнах дуже розвинувся стилізований орнамент; з рослинних форм також орнаментально побудовані написи. З розвитком архітектури і орнаментики у стародавній Греції змінилась і графічна форма букв алфавіту. Букви мали вигляд чіткого геометричного рисунка.

Римляни, запозичивши алфавіт у греків, внесли у написання букв свої зміни. У графіці латинського письма букви стали більш округлі з плавними формами. Зміна стилів в образотворчому мистецтві також впливала на графічний стиль букв алфавіту. Так, латинське письмо в епоху розквіту готичного стилю змінює свій характер – з'являється готичний шрифт (XII–XV ст.) із властивою для готичного стилю загостреністю, стрільчастістю і пориванням форм у вишину. В епоху Відродження під впливом зміни стилів в образотворчому мистецтві графіка букв латинського алфавіту знову змінюється – букви стають плавними, з округлими лініями. Шрифт епохи Відродження інакше називається «гуманістичним». На його основі створюються шрифти типу «антиква». Під впливом стилю класицизму і

розвитку гравюри на металі поширюється так званий «академічний» шрифт (40 роки XVIII ст.), що характеризується контрастами між лініями елементів букв. У XIX ст. виник брусковий шрифт, рублений. У кінці XIX – на початку XX ст. у період розвитку стилю «модерн» виникають шрифти «озіріс», «гейша» та інші, які важко було читати.

Готичні шрифти (від іт. *gotico* – готський). Рукописні шрифти, що виникли у Франції та Німеччині у середині XI століття. З виникненням книгодрукування – набірні. У Німеччині уживалися майже до середини XX століття. Вирізняються особливим способом написання латинських літер. Існують багато варіантів, проте основні характерні особливості – це незграбна і подовжена форма, широкі штамби, сильна контрастність. Такі якості (видовженість та «ламаність») в часи виникнення забезпечували економію місця при письмі на пергаменті, що тоді був доволі дорогим.

Антиква, вид латинського друкарського шрифту з вертикально оформленим накресленням. Антиква містить рядкові та заголовкові знаки, що відповідають двом віхам донаборної еволюції латинського шрифту: від римського капітального (початок нашої ери) до каролінського мінускула 8 століття. Рукописна форма зформувалася на початок XV століття. В другій половині XV століття антиква ввійшла в набір та друк: перший відомий випадок датований 1476 роком.

Шрифти, які ми тепер відносимо до перехідної антикви, з'явилися наприкінці XVI ст. Для них характерні більш вибагливі форми та сильніший контраст штрихів. Зберігаючи певні сліди рукописного походження літер, такі як дещо нахилені вісі овалів, шрифти перехідної антикви мають тонші з'єднувальні штрихи, тонші засічки, майже горизонтальні верхні частини основних штрихів, і загалом справляють дуже гармонійне враження. Виносні елементи зазвичай однакової висоти з літерами маюскулу.

Найвідоміші шрифти перехідної антикви: Times, Baskerville, Caslon.

В основі «українського» шрифту лягли найбільш популярні в стародавні часи типи накреслення: латиниця та капітальне письмо.

латинського письма: маюскульне й мінускульне. Маюскульне – це письмо, літери якого перебувають у межах двох уявних рівнобіжних ліній і майже не мають штрихів, що виходять вниз або вгору за ці межі. Це – заголовкові літери. Мінускульне – письмо, яке характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній: середньої пари ліній, в які вписується корпус літери, і двох зовнішніх ліній, що визначають межі витягування штрихів літери або опущення їх у вигляді гачків. Це – рядкові літери.

Графічне багатство латинського письма виявляється в таких формах: капітальне письмо, унціал, напівунціал, звичайний і дипломатичний курсив, письмо римських провінцій, каролінський і післякаролінський мінускул, готичний шрифт (його типи: текстура, ротунда, швабське письмо, фрактура) й антиква.

Капітальне письмо вживалося для різних посвят та інших написів. Відзначається гармонією тонких і потовщених ліній у побудові літер. З усіх класичних шрифтів на пам'ятках латинської писемності найбільш

характерним за гармонійністю форм є шрифт написів на Траяновій колоні. Метричні закономірності та точну графічну побудову (на основі модульних співвідношень) відтворив шрифтовик Е. Джонсон. Основна метрична одиниця – висота літер, яка взята за модуль і поділена на 10 частин-парт. Ширина літер коливається в межах від 0,3 до 1,05 модуля.

В VI ст. на зміну капітальному приходять латинське унціальне письмо, що, на думку А. Капра, було ушляхетненою формою римського курсиву. Термін унціал вперше вжив Ієронім наприкінці IV ст. Походження терміна А. Капр виводить від слова унція – міра довжини, що дорівнює приблизно одному дюймові. Інші вважають, що назва пішла від слова *uncus*, тобто гачок.

Унціальному письму властива гармонійна округлість форм, воно легко відтворюється пласким пером, завдяки чому високо цініться художниками. Літери унціального письма строго витримані в межах двох уявних горизонтальних ліній. В унціалі відбилась характерна особливість курсиву – літери, які відрізняються від капітальних, виписуються одним безперервним рухом руки.

З часом для прискорення письма в унціал стали проникати елементи курсиву, літери писалися щільніше. Таку модифікацію називали напівунціалом. Письмо наблизилось до рядкового курсиву. Ранні форми напівунціалу були відомі в III ст.

У наш час існує дуже багато видів шрифтів. Сучасний шрифт за своєю конструкцією відповідає зрослим вимогам до письма, легко читається. Він створюється на наукових основах, і відповідає естетичним вимогам. Вміле, свідоме застосування певних видів шрифтів, побудови букв завдяки своїй виразності допомагає повніше передати певний зміст твору, його стиль. З самого початку створення знаків письма і до наших днів спостерігається прагнення поєднати їх практичне і естетичне значення. Розвиток художнього шрифту пов'язаний з розвитком загальної культури народу. Художній шрифт допомагає виховувати естетичні смаки.

З виникненням комп'ютерів для організації їх спілкування з людьми постало завдання – створити спеціальні шрифти (шрифто-комплекти), в яких літери позначалися б не графічними (як у традиційному письмі), а цифровими образами (цифровими кодами). До кожного такого цифрового коду «причіпляли» відповідне графічне зображення знака.

Історична довідка. У створенні шрифтокомплектів можна виділити три етапи.

На першому етапі кожен знак (у тому числі кожен літеру) кодували вісьмома бітами, що відповідає одному байту. Оскільки байт може позначати не більше 256 різних комбінацій двійкових чисел, то в такий шрифтокомплект могло входити не більше 256 знаків. Літери мали лише одне накреслення (як на друкарській машинці). Такі шрифтокомплекти записували в спеціальні мікросхеми дисплеїв і друкарок назавжди; з ними працювала, наприклад, операційна система MSDOS.

На другому етапі, як і на першому, кожен знак продовжували кодувати одним байтом, проте графічне зображення знаків уже могло урізноманітнюватися (як у шрифтах Courier New, Times New Roman, Ariel). На третьому етапі, що розпочався з появою інтернету, для забезпечення спілкування людей, що обмінюються інформацією на різних мовах (наприклад, на базі латинської абетки та ієрогліфів одночасно), постала потреба суттєво розширити кількість знаків у шрифтокомплектах (переважно літер, лігатур та ієрогліфів). Наслідком пошуків стали шрифтокомплекти, в яких один знак кодували не одним, а двома байтами (два байти дають змогу кодувати більше 60 тис. різних комбінацій двійкових чисел, а, отже, й знаків). Такі шрифти отримали назву ІШСОВЕ. Як і шрифти другого етапу, їх використовують у складі операційних систем на зразок сімейства Windows.

Ефективність сприйняття тексту на першому етапі прямо пропорційно залежить від такої властивості гарнітури шрифту як зручність прочитання. Саме ця властивість служить проміжною ланкою в операціях мозку між загальним сприйняттям тексту і формуванням попередньої оцінки змісту, а також впливає на формування вибору читача – ознайомитись з текстом повністю чи ні.

Відомо, що всі шрифти поділяються на 5–6 (залежно від класифікаційної системи) груп і одну окрему групу додаткових специфічних шрифтів за такими ознаками: засічки та їх характер, пробіли між літерами і рядами, співвідношення між основними елементами літер, щільність (світлість і жирність шрифту), нахил літер, кегль шрифту. Саме вони є визначальними для сприйняття на першому етапі та при оцінці ступеня зручності прочитання.

Заголовок краще всього виконувати крупнішим, привертаючим увагу шрифтом. Це може бути або шрифт із зарубками, що легко читається, або шрифт з дуже яскравою гарнітурою, яка запам'ятовується. Прикладами можуть служити такі шрифти як Helvetica, Tahoma, Arial (шрифти без зарубок), Baltica (із зарубками), різні декоративні шрифти. Згідно статистиці, для оформлення основного тексту близько 80% сайтів використовують Arial, Georgia і Verdana. На другому місці Helvetica та Lucida Grande [2]. Не має сенсу використовувати специфічний, мало поширений шрифт, для кращого сприймання рекомендується використовувати добре знайомі шрифти. Шрифт повинен привернути увагу читача і допомогти йому зосередитися на читанні тексту, виділити найважливіші аргументи.

Практична частина

1. Знайдіть приклади готичного письма XII–XV століть. Охарактеризуйте його по відношенню до сучасних шрифтів.
2. Наведіть зразки уставу, на півуставу, стародавньої антикви. Які шрифти сьогодні вони нагадують?
3. Доберіть приклади перших українських шрифтів.
4. Які шрифти використовують сучасні типографічні компанії. Чому?

Проаналізуйте перспективи та недоліки використання таких шрифтів.

5. Доберіть необхідний тип шрифту для:
 - оформлення оголошення;
 - оформлення ділового запрошення;
 - оформлення вітального адресу.
 - написання реферату;
 - резюме;
 - рекламного проспекту;
 - приватного повідомлення.

ТЕМА 5

КРИПТОГРАФІЯ ЯК НАУКА. ОСНОВИ ДЕШИФРУВАННЯ

План

1. Криптографія як наука. Напрями криптографії.
2. Шифрування та дешифрування.
3. Поняття шифрів. Ключ. Типи ключів.
4. Основні методики дешифрування.
5. Сучасний стан розвитку криптографії.

Теоретична частина

Криптографування (грец. κρυπτο – *таємний* і γραφο – *пишу, таємне писання*) – це вид спеціального письма, який дає змогу записати зафіксований природною писемною мовою текст в такий спосіб, який максимально ускладнює його політерне розпізнавання.

Криптографування складається з двох протилежних процесів – шифрування й дешифрування. Шифрування – це зміна в тексті зображення символів, їх кодів чи порядку за наперед заданими правилами. Такі правила називають ключем. Використовують криптографування тоді, коли хочуть зробити текст доступним (зрозумілим) лише для обмеженого кола отримувачів. Дешифрування – це відновлення в тексті за допомогою ключа первинного зображення символів, їх кодів чи порядку. Дешифрування можливе й без знання ключа, проте в такому випадку воно вимагає набагато більших витрат часу на відновлення тексту.

Розрізняють дешифрування текстів, які були спеціально зашифровані (наприклад, у дипломатії, розвідці), й текстів, які не були спеціально зашифровані (наприклад, написані мертвими мовами). У коло дослідження прикладної графіки входить саме останнє дешифрування – так зване лінгвістичне.

У лінгвістичному дешифруванні розрізняють варіанти, коли:

- відомі графіка й мова, але невідомий зміст тексту, тобто значення слів;
- невідома графіка тексту, але відома його мова;
- відома графіка тексту, але невідома його мова;
- невідомі ні графіка, ні мова тексту.

Під час лінгвістичного дешифрування розпізнати текст допомагає наявність паралельних перекладів, знання власних імен та історичних подій. У результаті лінгвістичного дешифрування створюється ключ, який має містити перекладний словник і граматику мови.

Історична довідка. Найяскравішими досягненнями прикладної графіки в дій ділянці свого часу були дешифрування давніх перської, акадської та шумерської писемностей (1802, Гротенд), а також давньої єгипетської писемності (1822, Ж.-Ф. Шампольон). Основою для дешифрування Гротенда послужило зіставлення титулів двох царів, а для Шампольона – порівняння імен царів (у першому й другому випадках титули й імена були зафіксовані різними мовами, з яких одна була відомою).

Ключовим поняттям криптографії вважають дефініцію «шифр». Шифром називається пара алгоритмів шифрування/дешифрування. Дія шифру керується як алгоритмами, та, в кожному випадку, ключем. Ключ – це секретний параметр (в ідеалі, відомий лише двом сторонам) для окремого контексту під час передачі повідомлення. Ключі мають велику важливість, оскільки без змінних ключей алгоритми шифрування легко зламуються і непридатні для використання в більшості випадків. Історично склалось так, що шифри часто використовуються для шифрування та дешифрування, без виконання додаткових процедур, таких як аутентифікація або перевірка цілісності.

Криптографія може бути стійкою, а може бути і слабкою, як описано в приведеному прикладі. Криптографічна стійкість вимірюється тим, скільки знадобиться часу і ресурсів, щоб із шифртекста відновити вихідний відкритий текст. Результатом стійкої криптографії є шифртекст, що винятково складно зламати без володіння визначеними інструментами по дешифруванню. Але наскільки складно? Використовуючи весь обчислювальний потенціал сучасної цивілізації – навіть мільярд комп'ютерів, що виконують мільярд операцій у секунду – неможливо дешифрувати результат стійкої криптографії до кінця існування Всесвіту. Хтось може вирішити, що стійка криптографія зможе устояти навіть проти самого серйозного криптоаналітика. Але хто про це говорить? Ніким не доведене, що краще шифрування, доступне сьогодні, зможе вистояти проти обчислювальних можливостей комп'ютерів, доступних завтра. Проте, стійка криптографія, задіяна в PGP, – краща на сьогоднішній день.

Практична частина

1. Обґрунтуйте суть процесів кодування та шифрування як засобів передачі інформації. Що в них специфічного?
2. Сформулюйте основні завдання лінгвістичного шифрування.
3. У вигляді презентації проілюструйте історію виникнення процесу шифрування.
4. Що передбачає поняття інтуїції в дешифруванні? Яке співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в процесі дешифрування.

5. Назвіть та охарактеризуйте основні види ключів. Яка їх роль у процесі відновлення інформації?

6. Проілюструйте сучасні методики шифрування: алфавітне, цифрове шифрування.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Волошин В. К. Комп'ютерна лінгвістика: навчальний посібник / В. К. Волошин. – Суми, 2004. – 345с.

2. Ємець В., Мельник А., Попович Р. Сучасна криптографія. Основні поняття / В. Ємець, А. Мельник. – Львів : БаК, 2003. – 144с.

3. Кочерган М. П. Загальне мовознавство / М. П. Кочерган. – К. : ВЦ «Академія», 1999. – 288 с.

4. Куленко М. Графіка шрифту / М. Куленко. К.: вид-во КНУБА, 2004. – 192 с.

5. Партико З. В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності / З. В. Партико. – Львів : Світ, 2008. – 394 с.

КОМПЛЕКС КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ (ККР) ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ЗАЛИШКОВИХ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ, ЗАВДАНЬ ДЛЯ ЗМІСТОВНО-МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Модульні контрольні завдання

ТЕМА1: Письмо, етапи його виникнення та дослідження.

Походження українського алфавіту

Перевір себе

1. Знакова система фіксації мови (мовлення), що дозволяє за допомогою графічних елементів передавати мовленнєву інформацію на відстані і фіксувати і закріплювати її у часі називається:

а) системою письма; б) писемністю; в) письмом.

2. Постійним складом знаків, коли кожний знак передає ціле слово або послідовність звуків, або окремий звук мови характеризується:

а) письмо; б) система письма; в) писемність.

3. Сукупність письмових засобів фіксації й передачі інформації, які включають поняття графіки, алфавіту та орфографії будь-якої мови або групи мов, об'єднаних однією системою письма чи одним алфавітом називається:

а) письмом; б) писемністю; в) системою письма.

4. Вампуми, кіпу використовувалися:

а) в піктографічному письмі; б) відеографічному письмі.

5. Сукупність букв, прийнятих у даній писемності та розташованих у визначеній послідовності, називають:

а) графікою; б) азбукою; в) системою письма.

6. Перший буквений алфавіт створений у:

а) Єгипті; б) Греції; в) Римі.

7. Сучасний український алфавіт містить. букви і сформувався на основі:

а) латинського; б) грецького; в) кириличного алфавіту.

8. До складу кирилиці входили:

а) 33 букви; б) 43 букви; в) 28 букв.

ТЕМА: Поняття про графіку. Основна одиниця графіки. Етапи та напрямки дослідження графіки

Перевір себе

1. До найпоширеніших надрядкових знаків у кирилиці належали:

а) пасрик, камора, титло; б) апостроф, м'який знак; в) апостроф, наголос.

2. Графологія як наука мала ... етапів розвитку:

а) 4; б) 3; в) 2.

3. Графічний знак називають:

а) буквою; б) логограмою; в) фонетичним знаком.

4. Сукупність усіх засобів даної писемності, накреслень, якими жива мова передається на письмі, літери алфавіту, апостроф, знак наголосу, розділові знаки називаються:

а) графікою; б) письмом; в) писемністю.

5. Образ-символ, знак поняття називають:

а) буквою; б) ієрогліфом; в) ідеограмою.

6. Абстрактна одиниця мови, яка має чотири форми вираження, називається:

а) буквою; б) фонемою в звуком; в) графемою.

7. Сучасний спосіб називання букв українського алфавіту запозичено у:

а) греків; б) римлян; в) кириличному алфавіті.

8. Дужечка над літерою й, крапки над і та ї, знак наголосу, апостроф належать до знаків письма:

а) діакритичних; б) буквених; в) ідеографічних.

ТЕМА: Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів

Перевір себе

1. Загальна оцінка придатності шрифту значить:

а) ясність; б) чіткість; в) зручність при читанні.

2. Рання каліграфічна форма кирилиці називається:

а) устав; б) напівустав; в) скоропис; г) в'язь.

3. За формою, накресленням, пропорціями Петровський шрифт близький до:

а) скоропису; б) напівустава; в) латинської антикви.

4. Варіант написання лише прописними літерами називають

а) маюскульним; б) мінускульним.

5. До XIX ст. наші предки користувалися системою цифр:

а) слов'яно-кириличною; б) арабською; в) римською.

6. Стенографія та ноти належать до графічних знаків:

а) неалфавітних; б) алфавітних.

7. Всі рукописи і першодруки з часу виникнення і до к. XVII - п. XVIII ст. у нашій країні називаються:

а) кириличними; б) давньоруськими; в) давньоукраїнськими.

8. Перші друковані книги (XV - XVI ст.) були виконані:

а) каролінгським мінускулом; б) готичною антиквою;

в) новою антиквою.

ТЕМА : Загальні та індивідуальні ознаки почерку. Почерк та особистість. Графологічний аналіз букв як один з видів інформації про характер людини

Перевір себе

1. Ідеографічні засоби - математичні, хімічні формули математичні знаки належать до графічних знаків:

а) алфавітних; б) неалфавітних.

2. Організація мовлення за допомогою різних видів відступів і засобів пунктуації зближує графіку з:

а) усним мовленням; б) писемним мовленням.

3. Штрих кодування, товарні знаки організацій, логотипи належать до:
а) буквених; б) небуквених засобів письма.

4. Індивідуальний динамічно стійкий зорово-руховий стереотип графічної техніки письма, який реалізується за допомогою системи рухів у рукописах називається:

а) письмом; б) почерком.

5. Наука про прийоми вироблення красивого почерку, правильного виконання букв, складів називається:

а) каліграфією; б) графометрією; в) почеркознавством.

6. Методику прикметоописової експертизи почерку розробив:

а) Є.Ф.Буринський; б) Е. Локар; в) А. Бертильон.

7. "Пізнати (взнати) - значить виміряти" - це суть:

а) каліграфічної методики експертизи; б) прикметоописової методики;

в) графометричної методики.

8. Дослідженням латинського письма займався:

а) С.Б. Телінгатер; б) Ж. Маллок.

Підсумкова контрольна робота

Рівень І

1. Рукописні шрифти, що виникли у Франції та Німеччині у середині XI століття – це:

{~класичні шрифти
~шрифти барокко
~шрифти Середньовіччя
=готичні шрифти}

2. Такі якості як видовженість та «ламаність» в часи виникнення забезпечували:

{=економію місця при письмі
~більшу швидкість написання
~розбірливість
~універсальність}

3. Письмо, що характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній – це:

{~кирилиця
=мінускульне
~унціальне
~готичне}

4. Автором терміну «графема» став:

{~В. Виноградов
~Л. Щерба
=І. Бодуен де Куртене
~Н. Жинкін}

5. Конкретний позиційно зумовлений варіант буквеної графеми – це:

{~шрифт}

~графема
~графофонема
=алограф}

6. Times, Baskerville, Caslon найвідоміші шрифти:

{=антикви
~нонпарель
~унціал
~каламус}

На базі якої мови утворилася кирилиця:

{~староболгарські
~української
~латинської
=грецької}

7. Виходячи з пам'яток глаголиці XI ст., її абетка нараховувала орієнтовно літер:

{~39
~36
~42
=40 }

8. Найважливішою пам'яткою глаголичного письма X ст. є:

{~"Зографськеєвангеліє"
="Київські глаголичні листки"
~сінайськийпсалтир з монастиряКатерини
~"Маріїнськеєвангеліє"}

9. Письмо, порівняно зі звуковим мовленням, є:

{=додатковим засобом спілкування
~основним засобом спілкування
~аудіальним засобом спілкування
~вербальним засобом спілкування}

10. Найпершими засобами утримання в пам'яті певної інформації були:

{~нитки
=предмети природи
~записи
~цифри}

11. Одиниці письма, що видряпувались, а потім і малювались на стінах печер, на скелях і каменях, на рогах і кістках тварин, на бересті – це:

{~вампум
~кіпу
=пиктограми
~ідеограми}

12. У якій країні виникли арабські цифри?

{~Вавилонія
~Персія
=Індія

~Шумерія}

13. Сукупність усіх букв, уживаних у писемності якої-небудь мови й розміщених у певному порядку називають:

{~алфавіт

~азбука

~абетка

=усі відповіді правильні}

14. Процес перетворення звичайної інформації (відкритого тексту) в незрозуміле «сміття» (тобто, *шифротекст*) називають:

{=шифрування

~стенографування

~криптографія

~дешифрування}

15. Хто вперше ввів букву г до українського алфавіту?

{=М. Смотрицький

~М. Драгоманов

~І. Франко

~І. Федоров}

Рівень 2

1. Запропонуйте порівняльну характеристику української та французької правописної системи, якщо критерії української графічної системи Вам відомі, а французької становлять: кількість літер – 32, кількість звуків – 47.

2. Назвіть ключові параметри психології сприйняття шрифтів. Доберіть необхідні типи шрифтів для передачі 1.Офіційного оголошення. 2. Запрошення на весілля. 3.Рекламного салогану.

Рівень 3

Запропонуйте кодифіковані системи знаків (мінімум дві) для тексту:

«Значним досягненням лінгвістичної науки є виділення функціональних стилів мови, а також використання їх у мовній діяльності суспільства».

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1

Тема: Письмо, етапи його виникнення та дослідження

Мета: поглиблення знання про письмо, етапи його виникнення та дослідження; сприяти формуванню пізнавального інтересу, розвитку редакторських умінь у процесі навчання.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План

1. Письмо і його значення.
2. Письмо, система письма, писемність.
3. Етапи розвитку письма:
 - а) передача інформації за допомогою піктографічних знаків (малюнків, кіпу, вампуми, зарубок, піктографічного письма);
 - б) ідеограма, ієрогліф - образи-символи ідеографічного письма;
 - в) фонетичне письмо та його знаки-символи.
4. Поняття алфавіту. Коротка характеристика найпоширеніших алфавітів світу.

Завдання:

2. Назвіть букви українського алфавіту, що мали інше графічне зображення в кирилиці.
3. У системі давнього письма існували надрядкові знаки, що були запозичені з грецького письма. Найчастіше в старослов'янських пам'ятках використовувалися паєрик, камора, титло тощо. Запишіть сучасні слова, застосовуючи давні надрядкові знаки:
два, хто, мені, Христос, місяць, чоловік.
4. Доберіть приклади давнього письма (піктографічного, ідеографічного, фонографічного, предметного тощо).
5. Наведіть приклади найпоширеніших алфавітів світу. Охарактеризуйте їх.

Література:

1. Зубов А.В., Зубова И.И. Информационные технологии в лингвистике: Учебное пособие для вузов по специальности 021800 "Теоретическая и прикладная лингвистика". – М. : ИЦ "Академия", 2004. – 205 с.
2. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К. : Вища школа, 1991. – 345 с.
3. Москаленко А.А. Нариси історії українського алфавіту та правопису. – К. : Вища школа, 1988. – 344с.
4. Семчинський С. Л. Загальне мовознавство. - К. : АТ „ОКО”, 1996. – С.123 – 189.

Практичне заняття №2

Тема: Графіка як навчальна дисципліна

Мета: поглибити теоретичні знання про графіку як навчальну дисципліну; особливості праці графолога; перевірити рівень засвоєних знань з теми; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення отримувати нові знання самостійно.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План

1. Поняття графіки в мовознавстві. Етапи та напрямки дослідження графіки.
2. Структура навчальної дисципліни. Міжпредметні зв'язки.
3. Наукові концепції визначення графіки як науки. Сучасні наукові теорії.
4. Графічні засоби мови. Небуквені графічні засоби писемного мовлення.
5. Основна одиниця графіки - графема. Алографи.

Завдання:

1. Доберіть по 5 прикладів, у яких літери *я, ю, є* означають сполучення 2 звуків, і стільки ж прикладів, у яких ці літери означають один голосний і м'якість попереднього приголосного.

2. Запишіть подані слова засобами українського алфавіту, не вживаючи літер *я, ю, є, ї*.

Руїна, гігієна, рясно, сюїта, в'ється, сяючий, ближнє, люблю, в'язання, ювелір, Юлія, яблуня.

Література:

1. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К. : Вища школа, 1985. – 321с.
2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К. : ВЦ «Академія», 1999. – 288 с.
3. Німчук В.В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури. – Мовознавство № 1, 2, 3, 6. – 1990.
4. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів : Світ, 2008. – 394 с.
5. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

Практичне заняття №3

Тема: Прикладні аспекти графіки

Мета: поглибити знання про прикладні аспекти графіки, її види, типові фактичні помилки, причини їх появи; виробити навички аналізу фактичного матеріалу, зокрема власних назв, цифрових відомостей, власне фактів;

виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення отримувати нові знання самостійно.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План:

1. У чому полягає складовий принцип української графіки? У чому виявляється його зручність і які його недоліки?

2. Яке співвідношення між звуками(фонемами) і літерами в українській мові? Зокрема вкажіть, у чому конкретно виражаються такі особливості української графіки:

а) наявність літер, позбавлених звукового значення;

б) наявність літер, що позначають сполучення двох звуків;

в) наявність сполучень літер, що позначають один звук;

г) наявність сполучень літер, що позначають у різних позиціях різні звуки.

6. Які літери, що позначають голосні, вказують на твердість попереднього приголосного і які-на його м'якість?

7. Після яких приголосних можуть вживатися пом'якшуючі літери *я, ю, є, ї: а*) в українських словах; б) в іншомовних словах.

8. У чому виявляється зв'язок української графіки з орфоепією та орфографією?

Завдання:

1. Вимовте і запишіть слова фонематичною транскрипцією. Визначте кількість літер і звуків у кожному слові. Розбіжності поясніть.

Джміль, ящик, щит, джемпер, світський, дзенькіт, зілля, дзюрчати, боїшся, сміються, сходження, гудзик, хвастливий, цвях, дев'ять, зав'юга, В'єтнам, дзеркало, підземелля.

2. Визначте звукові значення виділених літер:

Вишня - вітер; взяв - вовк; збити - зняти - зжити - змити; йод - край - байка; маяк - яма - сядьте; гурт - воґкий; день - дні - під джерелом - від дзвоника; қислий - кілок - воқзал.

Література:

1. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К. : Вища школа, 1985. – 321с.

2. Кочерган М.П. Загальне мовознавство. – К. : ВЦ «Академія», 1999. – 288 с.

3. Німчук В.В. Про графіку та правопис як елементи етнічної культури. – Мовознавство № 1, 2, 3, 6. – 1990.

4. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів : Світ, 2008. – 394 с.

5. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2010. – 844 с.

Практичне заняття №4

Тема: Прикладні аспекти графіки. Системи письма

Мета: поглибити й розширити знання про предмет і завдання прикладних аспектів графіки; виокремити основні системи письма, ознайомитися із основними й додатковими джерелами вивчення курсу; вироблення вміння анотувати й редагувати навчальну й монографічну літературу; сприяти формуванню пізнавального інтересу, розвитку редакторських умінь у процесі навчання.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План:

1. Поняття про систему письма. Види систем письма.
2. Особливості традиційного письма. Сфери вживання традиційного письма.
3. Нетрадиційні (спеціальні) системи письма. Їх загальна характеристика: специфіка, призначення, сфера використання.

Завдання:

1. За допомогою системи транслітерації запишіть слова:
Імідж, корекція зору, кіно палац, центр послуг, ресторан, мандрівник, агентство, вояж.
2. Рухи яких частин руки Ви застосуєте для передачі такої інформації для глухонімих:
Мама затримується; Завтра до школи; Як здоров'я? Приєднаєшся до нас? Батько не дозволяє.
3. Передайте графічний запис, використовуючи елементи стенографування:
Ніколи не докоряй батькам за те, чого у тебе немає. Вони зробили і без того багато для тебе.
4. Передайте сигнал азбукою Морзе:
Єднаймося!

Література:

1. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – К. : Вища школа, 1991. – 345 с.
2. Ковалевська Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. – Одеса : Астропринт, 2001. – 312 с.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство: підручник. – К. : ВЦ «Академія», 2003. – 464 с.
4. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів : Світ, 2008. – 394 с.

Практичне заняття № 5

Тема: Графологія як наука. Основні поняття графології

Мета: сформувати професійні уміння у сфері графології як науки, сформувати чітке уявлення про основні поняття графології; виховувати професійні риси, почуття відповідальності, творче мислення.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План

1. Графологія в системі графічної організації мови.
2. Етапи розвитку графології як науки.
3. Поняття почерку. Відмінність між почерком, письмом, писемним мовленням.
4. Графологічний аналіз букв як один із видів інформації про характер людини. Внесок Жана-Іпполіта Мішона в розвиток графологічних досліджень.
5. Розвиток судового почеркознавства в ХХ столітті.
6. Судово-почеркознавчі методики аналізу писемних текстів. Методики дослідження текстів Є.Ю.Брайчевської, Б.Р.Кириченського, С.Д.Павленко, Т.І.Мороз. Внесок А.І.Вінберга, Б.І.Шевченка.
7. Внесок Е.Буринського, А. Бертильона, Е. Локара, Л. Вуда, С.І.Тихенка, В.Ф.Орлової, Л.Є.Ароцкера в розвиток судового почеркознавства.

Література:

1. Зуев-Инсаров Д. М. Почерк и личность. – К. : РНП, 1992.
2. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика. – М. : Просвещение, 2000.
3. Москаленко А.А. Нариси історії українського алфавіту та правопису. – К. : Вища школа, 1988.
4. Різник М.Г. Письмо і шриффт. – К. : Вища школа, 1978. – 127с.
5. Семчинський С. Л. Загальне мовознавство. – К. : АТ „ОКО”, 1996. – С.123 – 189.

Завдання:

Застосовуючи традиційні ознаки почерку, схарактеризуйте наведені приклади:

*Я працюю в Управлінні техніки
механізації сільськогосподарського господарства,
по спеціальності техник-електрик
єсть права катигорії „В,ч,С”
я їздив на автомобілі.*

*И это наверяка возможно, но
скальну, как говорили в древни
Китай: „Движение неба, как и
движение меча, берут начало
в силе тела и духа“*

Практичне заняття № 6

Тема: Сучасні тенденції у використанні шрифту

Мета: поглибити теоретичні знання про історію виникнення шрифту та використання його сучасних тенденцій; перевірити рівень засвоєних знань з теми; виховувати зацікавленість дисципліною, прагнення отримувати нові знання самостійно.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План

5. Поняття шрифту. Історія виникнення шрифтових комплексів. Перші зразки використання шрифтів.
6. Види готичного письма XII-XV століть. Гуманістичне письмо антиква (письмо Петрарки).
7. Історія українського шрифту: устав, на півустав, скоропис. Види в'язі.
8. Сучасні шрифтові комплекси.

Завдання:

1. Знайдіть приклади готичного письма XII-XV століть. Охарактеризуйте його по відношенню до сучасних шрифтів.
2. Наведіть зразки уставу, на півуставу, стародавньої антикви. Які шрифти сьогодні вони нагадують?
3. Доберіть приклади перших українських шрифтів.
4. Які шрифти використовують сучасні типографічні компанії. Чому? Проаналізуйте перспективи та недоліки використання таких шрифтів.

Література:

1. Капр А. Естетика шрифта. – М. : Книга, 1999. – 135с.
2. Лисиченко В. К., Липовский В. В. Исправленному не верить. – К. : Речь, 1984. – 251с.
3. Різник М.Г. Письмо і шрифт. – К. : Вища школа, 1988. – 211с.
4. Рудер З. Типографика. Руководство по оформленню. – М. : Книга, 1982. – 321с.
5. Смирнов С.И. Шрифт в наглядной агитации. – М. : Плакат, 1990. – 192с.

Практичне заняття №7-8

Тема: Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів

Мета: поглибити й розширити знання про особливості використання та психологію сприйняття шрифтів; ознайомитися із основними й додатковими джерелами вивчення курсу; сприяти формуванню пізнавального інтересу, розвитку технічних умінь у процесі навчання.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План:

1. Основні вимоги до шрифтів: зручність при читанні, форма шрифтових знаків, композиція, чіткість ясність шрифту, зміст і форма, образність шрифту.
2. Шрифт як елемент фірмового стилю.
3. Типи шрифтів.
4. Психологія сприйняття шрифтів.

Завдання:

1. Проаналізуйте шрифт запропонованих текстів за якісними критеріями аналізу шрифтових комплексів.
 2. Наведіть приклади гарнітурних шрифтів. визначте їх основне призначення.
 3. Доберіть необхідний тип шрифту для:
 - оформлення оголошення;
 - оформлення ділового запрошення;
 - оформлення вітального адресу.
 - написання реферату;
 - резюме;
 - рекламного проспекту;
 - приватного повідомлення.
- У чому рспецифіка дібраних Вами шрифтів?

Література:

1. Капр А. Естетика шрифта. – М. : Книга, 1999. – 135с.
2. Лисиченко В. К., Липовский В. В. Исправленному не верить. – К. : Речь, 1984. – 251с.
3. Різник М.Г. Письмо і шрифт. – К. : Вища школа, 1988. – 211с.
4. Рудер З. Типографика. Руководство по оформленню. – М. : Книга, 1982. – 321с.
5. Смирнов С.И. Шрифт в наглядной агитации. – М. : Плакат, 1990. – 192с.

Практичне заняття № 8-10

Тема: Основи дешифрування

Мета: поглибити й розширити знання про основи дешифрування, етапи його становлення й розвитку, найвидатніші представники; ознайомитися із основними й додатковими джерелами вивчення курсу; вироблення вміння

анотувати й редагувати навчальну й монографічну літературу; сприяти формуванню пізнавального інтересу.

Методи: пояснення, розповідь, бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План

1. Кодування та шифрування як засоби передачі інформації. Поняття коду й шифру.

2. Основні завдання лінгвістичного шифрування. Види лінгвістичного шифрування. Історія вивчення процесу шифрування.

3. Поняття інтуїції в дешифруванні. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в процесі дешифрування.

4. Криптограма як вид шифрування. Поняття ключа. Види ключів.

4. Сучасні методики шифрування: алфавітне, цифрове шифрування: зміст, завдання, напрямки.

Завдання:

Подані певні дати у зміненому (закодованому) порядку:

16 вересня, 14 квітня, 27 липня, 17 листопада, 16 жовтня, 19 березня.

A.D. XVI. KAL. OCT.

A.D. XVII. KAL. NOV.

A.D. XV. KAL. DEC.

A.D. XIV. KAL. APR.

A.D. XVIII. KAL. MAI.

A.D. VI. KAL. AVG.

Знайдіть давньоримське означення кожної дати.

6. Застосовуючи основи шифрування, закодуйте власні прізвища, імена, по-батькові.

Література:

1. Ароцкер Л. Е., Войков В. К. Об использовании лингвистической статистики для установления автора анонимного текста // Криминалистика и судебная экспертиза. – Вип.3. – К. : ТКСЕС, 1986. – 342с.

2. Белкин Р.С. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. От теории к практике. – М. : Юридическая литература, 1988. – 301с.

3. Берегуляк І.Я. Класичні методи криптоування. – Львів : Львівський ун-т, 1997. – 180с.

4. Вербіцький О.В. Вступ до криптології. – Львів : ВНТЛ, 1998. - 246с.

5. Ємець В., А.Мельник А., Попович Р. Сучасна криптографія. Основні поняття. – Львів : БаК, 2003. – 144с.

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКІВ ГРАФОЛОГІЯ ЯК НАУКА

Галузь знань, яка вивчає закономірності формування, стійкості та зміни почерку, а також розроблює методи його дослідження для вирішення задач, які мають доказове значення – це:

- { ~авторознавство
- ~графологія
- =судове почеркознавство
- ~криміналістика }

Почеркознавчі дослідження поділяються на:

- { ~описові, експериментальні, порівняльні
- ~оперативно-пошукові, інформаційно-довідкові
- =ідентифікаційні, класифікаційні, діагностичні
- ~оперативно-довідкові, дактилоскопічні }

Факти, обставини справи, що встановлюють експерти-криміналісти на основі спеціальних знань в області судового почеркознавства, що входять в структуру криміналістичної техніки і науки криміналістики в цілому є:

- { ~об'єктом судово-почеркознавчої експертизи
- ~завданням судово-почеркознавчої експертизи
- =предметом судово-почеркознавчої експертизи
- ~метою судово-почеркознавчої експертизи }

Ідентифікаційний тип почеркознавчих досліджень має на меті:

- { =вирішення питання про тотожність виконавця рукописного об'єкту
- ~визначення умов виконання рукописного тексту або підпису
- ~встановлення статі і віку виконавця рукописного об'єкту
- ~збір для порівняльного дослідження зразків почерку або підпису }

Діагностичний тип почеркознавчих досліджень має на меті:

- { ~вирішення питання про тотожність виконавця рукописного об'єкту
- =визначення умов виконання рукописного тексту або підпису
- ~встановлення статі і віку виконавця рукописного об'єкту
- ~збір для порівняльного дослідження зразків почерку або підпису }

До неідентифікаційних досліджень відносять дослідження, які спрямовані на:

- { =встановлення зовнішньої обстановки й умов письма
- ~встановлення статі та віку того, хто пише
- ~встановлення давності написання документу
- ~встановлення факту виконання документу двома особами одночасно }

Напрямок розвитку криміналістичної техніки, який базується на наукових засадах щодо встановлення автора тексту за допомогою даних лінгвістики, називається:

{=судове авторознавство
~судове почеркознавство
~графологія
~криміналістика }

Різновид криміналістичної експертизи, під час якої досліджується текст документів (рукописних, друкарських, поліграфічних та ін.) для встановлення його автора, називається:

{~почеркознавча експертиза
=авторознавча експертиза
~судова експертиза
~психологічна експертиза }

До основних завдань авторознавчої експертизи не належить:

{~ідентифікація автора тексту
=дослідження закономірностей формування почерку та механізму письмово-рухового процесу
~соціально-біографічні риси автора текст
~визначення рівня володіння науковим, діловим або іншим функціональним стилем мови }

Методика експертного авторознавчого дослідження складається з:

{~2 стадій
=4 стадій
~3 стадій
~5 стадій }

Засіб фіксування думки людини за допомогою системи спеціально створених умовних знаків - алфавітів (абеток) – це:

{~почерк
=письмо
~писемність
~графіка }

Рух (дія), який характеризується високим ступенем засвоєння та відсутністю поелементної свідомої регуляції, називається:

{~уміння
~почерк
~ознака
=навик }

Змістовне значення написаного на матеріальному носії (папір, дерево) мовними засобами, які використовуються для його відображення, називається:

{~писемність
=письмова мова
~почерк
~графіка }

Технічний бік письма, зафіксована в рукопису система звичайних рухів, в основі формування якої лежить письмово-руховий навик, називається:

{~письмо
=почерк
~графіка
~письмова мова }

До граматичних ознак письмової мови не належить:

{~вживання розділових знаків
~визначення порядку слів у реченнях
~дотримання правил орфографії, синтаксису і пунктуації
= використання мовних засобів і способи їхнього вживання для висловлення думок }

Ознаки письмової мови, які передбачають стале поєднання слів, що означає єдине поняття – це:

{=фразеологічні ознаки
~лексичні ознаки
~граматичні ознаки
~морфологічні ознаки }

Ознаки письмової мови, які свідчать про манеру викладення думки, що зафіксована в побудові речень, їх довжині, будові тексту в цілому, називаються:

{~фразеологічні ознаки
~граматичні ознаки
~лексичні ознаки
=стилістичні ознаки }

Зовнішня вираженість внутрішніх якостей об'єкта – це:

{~уміння
~навик
=ознака
~інтелект }

Технічна пристосованість до швидкого письма має назву:

{~напрямок почерку }

~нахил почерку
=виробленість почерку
~розмір почерку }

Співвідношення між висотою літер та їхньою шириною має назву:

{ ~розмір почерку
~нахил почерку
~зв'язність почерку
=розгін почерку }

Кількість знаків (літер), що виконуються без відриву пера (пишучого приладу), називається:

{ =зв'язність почерку
~виробленість почерку
~розгін почерку
~нахил почерку }

Характеристика розмірності руху при виконанні надрядкових і підрядкових елементів письма – це:

{ =тривалість руху
~напрямок руху
~форма руху
~співвідношення письмових знаків та їх елементів }

До загальних ознак почерку не належить:

{ ~нахил почерку
~розмір почерку
=направлення рухів
~розгін почерку }

Спосіб з'єднання елементів у письмовому знаку, яка залежить від частоти відриву пишучого приладу від паперу, називається:

{ ~тривалість руху
=безперервність руху
~напрямок руху
~форма руху }

Виконання системного тексту зі спотворюванням загальних та індивідуальних ознак почерку має назву:

{ ~імітація почерку
=маскування почерку
~стилізоване письмо
~індивідуальність почерку }

Виконання писемного тексту з копіюванням та можливим дотриманням загальних і окремих ознак оригіналу почерку особи має назву:

{=імітація почерку
~маскування почерку
~індивідуальність почерку
~стилізоване письмо }

Виконання тексту друкованими літерами – це:

{=стилізоване письмо
~маскування почерку
~імітація почерку
~ознака почерку }

Напрямок почерку поділяється на:

{~простий, спрощений
~правонахилений, лівонахилений, прямий
=правоокружний, лівоокружний
~дрібний, середній, великий }

Ускладнене виконання літер, присутність надрядкових і підрядкових графічних елементів, розчерків у кінці слів притаманне для:

{~спрощеного почерку
~складного почерку
~простого почерку
=вигадливого почерку }

Розмір почерку, який вважається середнім, має висоту:

{=2-5 міліметрів
~1-3 міліметри
~4-6 міліметрів
~5-7 міліметрів }

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ПСИХОЛОГІЯ СПРИЙНЯТТЯ ШРИФТІВ

1. Комплект знаків, що характеризуються єдиними стильовими особливостями рисунка ([гарнітурою](#)), [насиченістю](#), пропорціями та кутом нахилу – це:

{=накреслення шрифту
~нахил шрифту
~шрифт
~знакова система }

2. Спрощена форма унціального письма, що виникла близько 6 століття н.е. як [симбіоз Унціалу](#) та [Римського курсиву](#) – це:

{~Times New Roman
~Calibri }

=напівунціал
~гарнітура}

3. Характеристика шрифту, відношення товщини основних штрихів до висоти прямого знаку – це:

{~формат шрифту
=насиченість
~колір
~SmartArt}

4. Рукописні шрифти, що виникли у Франції та Німеччині у середині XI століття – це:

{~класичнішрифти
~шрифти барокко
~шрифтиСередньовіччя
=готичнішрифти}

5. Вид латинського друкарського шрифту з вертикально оформленим накресленням – це:

{~готичний
~християнський
=антиква
~класичний}

6. Незграбна і подовжена форма, широкі штамби, сильна контрастність, «ламаність» - це ознаки шрифту:

{=готичного
~класичного
~набірного
~рукописного}

7. Рукописна форма шрифту сформувалася на початку:

{~XIXстоліття
~XX століття
=XV століття
~III століття}

8. Такі якості як видовженість та «ламаність» в часи виникнення забезпечували:

{=економію місця при письмі
~більшу швидкість написання
~розбірливість
~універсальність}

9. Тонші з'єднувальні штрихи, тонші засічки, майже горизонтальні верхні частини основних штрихів – характерна ознака:

- {~готичного шрифту
- ~класичного шрифту
- =антикви
- ~латиниці}

10. Типографський [шрифт](#), [кегель](#) якого становить 6 пунктів – це:

- {~мінускульне письмо
- =нонпорель
- ~унціал
- ~римський курсив}

11. Times, Baskerville, Caslon – характерні шрифти для:

- {=перехідної антикви
- ~Середьовіччя
- ~ранньої антикви
- ~мінускульного письма}

12. Нонпарель знайшов своє застосування у:

- {~художній літературі
- ~виданнях не призначених для суцільного читання
- ~наукових виданнях
- ~публіцистичних виданнях}

13. Курсив має наступні різновиди:

- {=маюскульний та мінускульний
- ~класичний та сучасний
- ~ранньої та перехідної антикви
- ~римський та грецький}

14. Використання унціалу заохочувалося Християнською церквою для використання в рукописах:

- {~переказів
- ~літописів
- ~наукових здобутків
- =Біблії}

15. Для унціалу характерною ознакою є:

- {=округла форма
- ~засічки
- ~злиття букв
- ~ламаність}

16. Вільям Морісон створив шрифт:

{~срібний
~класичний
=золотий
~готичний}

17. Письмо Римської імперії – це:

{=латиниця
~кирилиця
~нонпарель
~курсив}

18. Письмо, що характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній – це:

{~кирилиця
=мінускульне
~унціальне
~готичне}

19. Письмо, що вживалося для різних посвят та інших написів – це:

{~готичне
~класичне
=капітальне
~римське}

20. Літери, що відрізняються від капітальних, виписуються одним безперервним рухом руки – це:

{=унціальне письмо
~капітальне письмо
~готичне письмо
~класичне письмо}

21. Для прискорення письма в унціалі стали проникати елементи курсиву, літери писалися щільніше, таку модифікацію називали:

{~унціал
=напівунціал
~курсив
~напівкурсив}

22. Через кілька століть після виникнення каролінзького мінускула, створюється, за його зразком – це:

{=гуманістичний мінускул
~класичний мінускул
~унціальне письмо
~капітальне письмо}

23. Ломбардські версали – це:

- {~нахил письма
- ~самостійна форма заголовкових літер
- ~вид книжкового письма
- ~вид курсиву}

24. У якому столітті від кореня грецьких шрифтів виділилася відокремлена родина слов'янських шрифтів: глаголиця і кирилиця:

- {=IX столітті
- ~XX столітті
- ~III столітті
- ~XIX столітті}

25. Від кирилиці латиниця відрізняється:

- {=складнішим накресленням літер
- ~нахилом письма
- ~наявністю засічок
- ~кутастим написанням}

26. Утворення кирилиці відбулося на базі:

- {~унціалу
- ~курсиву
- =грецької азбуки
- ~римського письма}

27. Недбало виконане уставне письмо, літери якого мають нахил вправо – це:

- {~кирилиця
- ~латиниця
- =маюскульне письмо
- ~курсив}

28. Letteredeforme, lettredesomme – французька назва письма:

- {=готичного
- ~класичного
- ~унціального
- ~капітального}

29. На папірусі римляни писали:

- {=квадратовим шрифтом
- ~класичним шрифтом
- ~округлим шрифтом
- ~кирилицею}

30. Текстура, ротунда, швабське письмо, фрактура – це різновиди:

{~кирилиці
~латиниці
=готичного письма
~капітального письма}

ШРИФТ. ТИПИ ШРИФТІВ

Комплект знаків, що характеризуються єдиними стильовими особливостями рисунка (гарнітурою), насиченістю, пропорціями та кутом нахилу – це:

{~напівунціал
~латиниця
~антиква
=накреслення шрифту}

Вид латинського друкарського шрифту з вертикально оформленим накресленням – це:

{=антиква
~нонпарель
~унціал
~каламус}

Типографський шрифт, кегель якого становить 6 пунктів – це:

{~унціал
~антиква
=нонпарель
~каламус}

Середньовічний рукописний шрифт, що склався до початку 4 століття н.е.:

{~нонпарель
=унціал
~антиква
~каламус}

Квадратовий шрифт на папірусі, де кожна літера ретельно виписувалась очеретяною паличкою:

{~унціал
~антиква
~нонпарель
=каламус}

Письмо, якому властива гармонійна округлість форм, воно легко відтворюється пласким пером, завдяки чому високо цініться художниками є:

{=унціальне
~напівунціальне
~мінускульне
~маюскульне}

Письмо, якому характерні, чисто курсивні форми літер а, g та r називається:

{~маюскульне
~мінускульне
~уніціальне
=напівуніціальне }

Письмо, літери якого перебувають у межах двох уявних рівнобіжних ліній і майже не мають штрихів, що виходять вниз або вгору за ці межі – це:

{=маюскульне
~уніціальне
~мінускульне
~напівуніціальне }

Письмо, яке характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній: середньої пари ліній, в які вписується корпус літери, і двох зовнішніх ліній, що визначають межі витягування штрихів літери або опущення їх у вигляді гачків – це:

{~напівуніціальне
~маюскульне
=уніціальне
~мінускульне }

Письмо, що вживалося для різних посвят та інших написів та відзначається гармонією тонких і потовщених ліній у побудові літер називається:

{~письмо римських провінцій
~післякаролінзький мінускул
=капітальне письмо
~антиква }

Times, Baskerville, Caslon найвідоміші шрифти:

{=антикви
~нонпарель
~унціал
~каламус }

Тип готичного шрифту, якому характерні оптично однакові проміжки між усіма вертикальними рисками, а також правильне співвіднесення цих проміжків з товщиною рисок називається:

{~ротунда
~фрактура
=текстура
~швабське письмо }

Шрифт значно ширший від текстури, без ромбовидних закінчень – наставок, уякому зберігаються заокруглення від каролінзького мінускула – це:

{ ~текстура
~фрактура
~швабське письмо
=ротунда }

Шрифт, яким за наказом імператора Максиміліана в 1513 р. був надрукований „Молитовник Максиміліана”:

{ ~швабське письмо
=фрактура
~ротунда
~текстура }

Літера „о” знизу і зверху має гострі кути, а зліва і справа закруглена притаманна шрифту:

{ ~ротунда
=швабського письма
~текстура
~фрактура }

На базі якої мови була створена глаголиця:

{ ~грецької
~латинської
~української
=староболгарської }

На базі якої мови утворилася кирилиця:

{ ~староболгарські
~української
~латинської
=грецької }

Недбало виконане уставне письмо, літери якого мають нахил вправо – це:

{ ~гражданський курсив
~напівустав
=маюскульний курсив
~скоропис }

Виходячи з пам’яток глаголиці XI ст., її абетка нараховувала орієнтовно літер:

{ ~39
~36
~42
=40 }

Найважливішою пам'яткою глаголичного письма X ст. є:

- { ~"Зографськеєвангеліє"
- = "Київські глаголичні листки"
- ~сінайськийпсалтир з монастиряКатерини
- ~"Маріїнськеєвангеліє" }

Скільки груп шрифтів визначив британський стандарт, взявши за основу класифікацію О. Главси:

- {=8
- ~4
- ~6
- ~10 }

Спосіб привернення уваги до тексту, коли контраст створюється спрямуванням погляду читача у потрібному напрямку чи послідовності є:

- {~зміна кегля шрифту
- =зміна способів вирівнювання тексту
- ~зміна гарнітури шрифту
- ~зміна насиченості шрифту }

Спосіб підвищення контрасту публікації навіть у межах однієї гарнітури:

- {~зміна гарнітури шрифту
- ~зміна кегля шрифту
- =зміна насиченості шрифту
- ~зміна способів вирівнювання тексту }

Найбільшою мірою зміст та гарнітура шрифту мають співвідноситися у:

- {=художній літературі
- ~науково-популярній літературі
- ~медичнихта технічних виданнях
- ~енциклопедіях }

Основна ознака яких шрифтів полягає у тому, що товщина основних та сполучних рисок, а також засічок майже однакова:

- {~гротески
- =брускових
- ~рукописних
- ~графічних }

Шрифти, що відрізняються незвичним накресленням мальованого характеру, створюються спеціально для виділення окремих текстових фрагментів, заголовків, реклами:

- {~брускові

=графічні
~рукописні
~гротески}

Шрифти, що не мають зайвих елементів і не заважають сприйняттю текстового матеріалу:

{~брусківі
~рукописні
~графічні
=гротески}

Гарнітура, що відрізняється широким вічком, невеликим контрастом між основними і сполучними штрихами, особливо чітко виписаною формою і масивністю літер:

{~літературна
=шкільна
~єлизаветинська
~журнальна рубана }

Гарнітура, що відзначається дещо зменшеним і звуженим вічком, а також певною своєрідністю малюнків літер «д», «ж», «з», «л», «с»:

{~журнальна рубана
~шкільна
=єлизаветинська
~літературна }

Гарнітура зручна для читання, має гармонійні пропорції і широкі міжлітерні проміжки:

{~літературна
=журнальна рубана
~шкільна
~єлизаветинська }

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ТА РОЗРОБКИ ВИКЛАДАЧА

ГЛОСАРІЙ

АНТИКВА – вид латинського друкарського шрифту з вертикально оформленим накресленням. Антиква містить рядкові та заголовкові знаки, що відповідають двом віхам донаборної еволюції латинського шрифту: від римського капітального (початок нашої ери) до каролінського мінускула 8 століття.

АБЕТКА – (від назв двох перших літер *A, B*) – сукупність літер, розташованих у звичайній (прийнятній) для даної мови послідовності. [Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – с.]

АЛОГРАМА – (від гр. *allos* – різний, інший і *gramma* – літера) – використання в одній мові знаків іншого, запозиченого цією мовою письма (наприклад, скорочення латинської мови *i. e. – idest* в англійській мові читається як *that is–*, „тобто”, в українській мові латинське скорочення *etc. - et cetera* – читається як і таке інше). **Allogram** [Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – с.]

АЛОГРАФ – (від гр. *allos* – різний, інший і *grapho* – пишу, креслю, малюю) – конкретний позиційно зумовлений варіант буквеної графемі. АЛОГРАФ об'єднані спільністю фонемі, яку вони позначають на письмі. У такому випадку АЛОГРАФ представляє фонографему, що об'єднує різні буквені позначення однієї фонемі (у німецькій мові фонема *f* позначена буквами *f, v, ph* - *fur, vor, Phonetik*), що є ілюстрацією поліграфемності графіки мов. Фонографема протиставлена графофонемі, що виходить зі спільності букви, яка може відповідати різним фонемам (у німецькій мові літера *s* позначає фонемі *s, z, s* - *Preis, Saal, Speck*), що розглядається дослідниками як явище поліфонії графіки мови. **Allograph**

ГРАФЕМА (від гр. *grapho* – пишу, креслю, малюю) – мінімальна одиниця графічної системи певної мови. Мовним відповідником ГРАФЕМА може бути фонема (алофон), сполучення фонем, склад, слово, синтагма, речення, надфразна єдність залежно від типу письма (фонографічного (абеткового), де букви переважно відповідає фонемі: складового (силабічного), у якому графічний символ позначає склад або групу фонем; логографічного (ідеографічного), де слово позначається ієрогліфом; піктографічного, що застосовує піктограми (малюнки, картинки)). До числа ГРАФЕМ разом із буквами (ієрогліфами тощо) також належать знак наголосу, розділові знаки, пробіли, відступи, прийоми скорочення слів і речень тощо. У фонографічному письмі між графемами немає ізоморфізму, що пояснюється застосуванням абетки однієї мови щодо інших (наприклад, англійська абетка має 26 букв, а кількість фонем дорівнює 46). Буквені фонограми фонографемі поділяються на МОНОГРАФИ та ПОЛІГРАФИ: перші представляють одну фонему однією буквою, другі – двома і більше буквами, що заочно підвищує кількість буквених графем певної мови (наприклад, в англійській і французькій мовах поліграфів понад 100). У слов'янських абетках відповідність між фонемами й літерами більша. Російський лінгвіст М. Яковлев у 1928 р. вивів формулу побудови найбільш економної абетки, прикладом якої стала абетка російської мови (33 букви і 41 фонема). Така економія здійснюється

за рахунок силабічного принципу), наприклад, позначення м'яких приголосних фонем і наявність силабограм – йотованих голосних. Вибір графем на письмі визначається їхньою синтагматикою (поєднанням букв у контексті), правилами орфографії та пунктуації. Термін ГРАФЕМА уведений російським лінгвістом І. Бодуеном де Куртене у 1912р. за аналогією з фонемою з метою зорової фіксації образу фонем. Цьому передувала орфографічна дискусія під керівництвом П. Фортунова, результатом якої стала орфографічна реформа 1917 р. Фонографема може мати алографи – варіанти ГРАФЕМИ, об'єднані спільністю фонем, яку вони позначають на писмі. Розрізняють фонографему та графофону: перша об'єднує різні буквені позначення (алографи) однієї фонем (у німецькій мові фонема *f* позначена буквами *f, v, ph - fur, vor, Phonetik*), що є ілюстрацією поліграфемності графіки мови; друга виходить зі спільності букви, яка може відповідати різним фонемам (у німецькій мові літера *s* позначає фонем *s, z, s - Preis, Saal, Speck*), що розглядається дослідниками як явище поліфонії графіки мови. **Grapheme**

ГРАФІКА (від гр. *graphike* і *grapho* – пишу, креслю, малюю) – 1) сукупність усіх засобів певної писемності, позначень на письмі відповідності між буквами, їхнім поєднанням і розмежуванням шляхом пробілів, пунктоаційних знаків, знаків наголосу і т. ін., з одного боку, і фонемами, сполученнями фонем, складами, морфемами, словами, синтагмами, реченнями, надфразними єдностями, з іншого. **Graphics**

2) Розділ мовознавства або напрям граматології, який досліджує сукупність усіх засобів певної писемності, їхню відповідність фонемам, сполученню фонем, складам, морфемам, словам, синтагмам, реченням, надфразним єдностям тієї чи іншої мови. Мінімальною одиницею ГРАФІКИ є графема **Graphemics**, рідко **graphics**

ГРАФОН – фонетико–графічна стилістична фігура, графічна фіксація індивідуальних особливостей вимови мовця: *і чому ти заблав у мене іглашку* (дитяче мовлення).

ГРАФОНЕМА – (від гр. *grapho* – пишу, креслю, малюю і *phone* – звук) – різновид графем, який відбиває закономірності графічної системи певної мови та здатність однієї букви позначати різні фонем. Наприклад, у німецькій мові літера *s* позначає фонем *s, z, s - Preis, Saal, Spec*, у східно слов'янських мовах приголосні пишуться без позначення м'якості, що кваліфікується дослідниками як явище поліфонії у графіці мови.

ІДЕОГРАМА (гр., образ, поняття і ...грама) – фігура або графічний знак, що передає певне поняття або ідею даної мови, на відміну від букви, що відображає звук.

ІДЕОГРАФІЯ (гр., образ, поняття і ...графія) – письмо, окремі знаки якого передають не звуки, а цілі поняття; існувало у древніх народів (єгиптян, індійців), нині ним користуються у Китаї та Японії.

КАМОРА – один із надрядкових знаків латинської графіки для позначення множини.

ЛАТИНСЬКЕ ПИСЬМО – алфавітне письмо, що використовувалося для записів текстів латинською мовою, пізніше лягло в основу письма багатьох народів світу.

ЛАТИНИЦЯ – письмо Римської імперії.

МАЮСКУЛЬНЕ ПИСЬМО — це таке письмо, літери якого перебувають у межах двох уявних рівнобіжних ліній і майже не мають штрихів, що виходять вниз або вгору за ці межі. За формою — це заголовкові літери.

МІНУСКУЛЬНЕ ПИСЬМО - характеризується наявністю чотирьох уявних рівнобіжних ліній: середньої пари ліній, в які вписується корпус літери, і двох зовнішніх, що визначають межі витягування штрихів літери або опущення їх у вигляді петель, гачків тощо. Це рядкові літери.

НАПВУНЦІАЛ – спрощена форма унциального письма, що виникла близько 6 століття н.е. як симбіоз Унциалу та Римського курсиву. Перша ступень переходу до мінускульного письма. Характерна поява верхніх та нижніх виносних елементів букв, зародження рядкових букв.

ПАЄРИК – один із діакритичних знаків, які в писемній практиці не закріпилися, а використовувався для позначення твердості звуку на основі латинської графіки.

ПИСЬМО – знакова система фіксації мови на площині за допомогою умовних графічних елементів двох вимірів для передавання інформації на віддалі й закріплення її в часі. Найперші спроби письмової фіксації думок і повідомлень виникли ще в первіснообщинному сусп-ві (кінець кам'яного віку).

СТЕНОГРАФІЯ – це швидкісне письмо особливими знаками, настільки короткими, що ними можна записати живу мову. Як пише В. Даль, автор тлумачного словника, стенографія – це скорочення, скорочене письмо, що встигає за мовою.

ТИТЛО – один із нарядкових знаків латинської графіки, що використовувався для позначення скорочення слова чи букви.

ШРИФТ – це набір символів певного розміру та форми.

УНЦІАЛ (унціальне письмо). – середньовічний рукописний шрифт, що склався до початку 4 століття н.е. Використання унциалу заохочувалося Християнською церквою для використання в рукописах Біблії.

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ САМОСТІНУ
РОБОТУ СТУДЕНТІВ
САМОСТІЙНА РОБОТА №1**

Тема: ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПИСЬМА

Завдання:

1. Зробіть робочі записи із проблем:

1. Історичні передумови виникнення писемності.
2. Основи кириличного письма.
3. Глаголиця: чинники формування, перспективи функціонування.

2. Доберіть зразки стародавнього письма. Проілюструйте специфічні принципи його побудови (ідеографічне письмо, піктографічне письмо, силабічне письмо, консонантне письмо, буквено-звукове).

3. Чому в Китаї і в наш час користуються ідеографічним письмом, тоді як в європейських, в багатьох азійських країнах використовують переважно буквено-звукове або складове письмо?

4. Визначте, про які види письма йдеться в уривках з науково-популярної книги. Обґрунтуйте свою відповідь.

1. «Антропоморфні і зооморфні фібули Середнього Подніпров'я VI –VII ст., танцюючі чоловічки у вишитих сорочках на срібних бляшках Мартинівського скарбу VII –VIII ст., ...зображення фантастичних звірів і птахів на окутті рогів тура X ст.. із Чорної Могили у Чернігові мали певний сакральний зміст у системі язичницьких вірувань...На керамічних вазах IV ст. черняхівської культури із сіл Ле- песівка і Ромашки зображена календарна символіка. Плоскі широкі вінчики лепесівських ваз поділені на 12 секторів-місяців, кожен із яких має свою орнаментальну символіку землеробського змісту...Особливий інтерес становить так звана «Софійська азбука», виявлена С. О. Висоцьким на стіні Михайлівського вівтаря Софійського собору в Києві. Вона складалась із 27 літер: 23 – грецьких і 4 – слов'янських: Б, Ж, Ш, Щ... «Софійська азбука» відображає один із перехідних етапів східнослов'янської писемності, коли до грецького алфавіту почали додавати букви для передачі фонетичних особливостей слов'янської мови. Ймовірно, що перед нами алфавіт, яким користувалися на Русі ще в часи Аскольда і Діра».

(Толочко П. Київська Русь. – К., 1996. – С. 307, 309).

2. «... «Руські книжки», що з ними познайомився Кирило «в Херсонесі за рік до початку моравської місії», були написані не «протоглаголицею»..., а сформованою глаголицею...Глаголиця не набула поширення за християнства через відмінність од грецької графіки та свою графічну складність, поступившись кирилиці, що остаточно склалась у IX–X ст..«Київські глаголичні листки» – це писемна пам'ятка староукраїнської книжної / релігійної мови».
(Денисюк Н., Янко Л. Київські глаголичні листки. – К., 2003. – С. 77–78).

Література:

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000.
2. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2006.

3. Дорошенко С. І., Дудик П. С. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. – К.: Вища шк., 1974.
4. Юшук І. П. Лекції зі вступу до мовознавства: Навчальний посібник. – К.: Вид. Міжнар. ін-ту лінгвістики і права, 1995.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №1:

1. Обсяг повідомлення не повинен перевищувати 5–7 рукописних сторінок. Головне завдання повідомлення – чітко, посуточно й послідовно розкрити тему. Матеріал повідомлення варто структурувати в три композиційні блоки : короткий вступ, основна частина, висновки. Першою сторінкою повідомлення є його титульний аркуш, останньою – список використаних джерел.
2. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних проблем прикладної графіки. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.
3. Під час характеристики концепцій, теорій, моделей виникнення письма враховуйте теоретичні положення тих науковців, чия роль у становленні наука є вагомою.
4. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

5. Пам'ятайте:

ГРАФЕМА (від гр. *grapho* – пишу, креслю, маляю) – мінімальна одиниця графічної системи певної мови. Мовним відповідником ГРАФЕМА може бути фонема (алофон), сполучення фонем, склад, слово, синтагма, речення, надфразна єдність залежно від типу письма (фонографічного (абеткового), де букві переважно відповідає фонема: складового (силабічного), у якому графічний символ позначає склад або групу фонем; логографічного (ідеографічного), де слово позначається ієрогліфом; піктографічного, що застосовує піктограми (малюнки, картинки)). До числа ГРАФЕМ разом із буквами (ієрогліфами тощо) також належать знак наголосу, розділові знаки, пробіли, відступи, прийоми скорочення слів і речень тощо. У фонографічному письмі між графемами немає ізоморфізму, що пояснюється застосуванням абетки однієї мови щодо інших (наприклад, англійська абетка має 26 букв, а кількість фонем дорівнює 46). Буквені фонограми фонографіми поділяються на МОНОГРАФИ та ПОЛІГРАФИ: перші представляють одну фонему однією буквою, другі – двома і більше буквами, що заочно підвищує кількість буквених графем певної мови (наприклад, в англійській і французькій мовах поліграфів понад 100). У слов'янських абетках відповідність між фонемами й літерами більша. Російський лінгвіст М. Яковлев у 1928 р. вивів формулу побудови найбільш економної абетки, прикладом якої стала абетка російської мови (33 букви і 41 фонема). Така економія здійснюється за рахунок силабічного принципу), наприклад, позначення м'яких приголосних фонем і наявність силабограм – йотованих

голосних. Вибір графем на письмі визначається їхньою синтагматикою (поєднанням букв у контексті), правилами орфографії та пунктуації. Термін ГРАФЕМА уведений російським лінгвістом І. Бодуеном де Куртене у 1912р. за аналогією з фонемою з метою зорової фіксації образу фонему. Цьому передувала орфографічна дискусія під керівництвом П. Фортунова, результатом якої стала орфографічна реформа 1917 р. Фонографема може мати алогографи – варіанти ГРАФЕМИ, об'єднані спільністю фонему, яку вони позначають на письмі. Розрізняють фонографему та графофонему: перша об'єднує різні буквені позначення (алогографи) однієї фонему (у німецькій мові фонема f позначена буквами f, v, ph - fur, vor, Phonetik), що є ілюстрацією поліграфемності графіки мови; друга виходить зі спільності букви, яка може відповідати різним фонемам (у німецькій мові літера s позначає фонему s, z, s - Preis, Saal, Speck), що розглядається дослідниками як явище поліфонії графіки мови. **Grapheme**

ГРАФІКА (від гр. *graphike* і *grapho* – пишу, креслю, малюю) – 1) сукупність усіх засобів певної писемності, позначень на письмі відповідності між буквами, їхнім поєднанням і розмежуванням шляхом пробілів, пунктоаційних знаків, знаків наголосу і т. ін., з одного боку, і фонемами, сполученнями фонем, складами, морфемами, словами, синтагмами, реченнями, надфразними єдностями, з іншого. **Graphics**

2) Розділ мовознавства або напрям граматології, який досліджує сукупність усіх засобів певної писемності, їхню відповідність фонемам, сполученню фонем, складам, морфемам, словам, синтагмам, реченням, надфразним єдностям тієї чи іншої мови. Мінімальною одиницею ГРАФІКИ є графема **Graphemics**, рідко **graphics**

ГРАФОН - фонетико–графічна стилістична фігура, графічна фіксація індивідуальних особливостей вимови мовця: *і чому ти заблав у мене іглашку* (дитяче мовлення).

ГРАФОНЕМА – (від гр. *grapho* – пишу, креслю, малюю і *phone* – звук) – різновид графему, який відбиває закономірності графічної системи певної мови та здатність однієї букви позначати різні фонему. Наприклад, у німецькій мові літера s позначає фонему s, z, s - *Preis, Saal, Spec*, у східно слов'янських мовах приголосні пишуться без позначення м'якості, що кваліфікується дослідниками як явище поліфонії у графіці мови.

САМОСТІЙНА РОБОТА №2

Тема: ПОХОДЖЕННЯ ОСНОВНИХ АЛФАВІТІВ СВІТУ

Завдання:

1. Зробіть робочі записи:

1. Історія виникнення абеток світу.
2. Питання походження і розвитку слов'янської писемності.
3. Розвиток українського алфавіту.

2. Зіставте абетки української та іноземної мови, яку ви вивчаєте. Дайте кількісну та якісну характеристику букв у кожній абетці. Доповніть відповідь презентацією.

3. Визначте, який принцип орфографії є основним у мові, яку ви вивчаєте. Проілюструйте ваш висновок прикладами.

3. З'ясуйте умови формування найпоширеніших європейських алфавітів порівняйте латинський алфавіт з алфавітами виучуваних мов.

4. Визначте основні принципи орфографії (фонетичний, морфологічний, історико-традиційний, ідеографічний), пояснити їх на прикладах мов, які вивчаєте.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №2:

1. Обсяг повідомлення не повинен перевищувати 5–7 рукописних сторінок. Головне завдання повідомлення – чітко, посутньо й послідовно розкрити тему. Матеріал повідомлення варто структурувати в три композиційні блоки : короткий вступ, основна частина, висновки. Першою сторінкою повідомлення є його титульний аркуш, останньою – список використаних джерел.

2. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних проблем прикладної графіки. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.

3. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

4. У процесі зіставлення абеток різної мови використовуйте набутий досвід у галузі відповідності систем письма, що вираховуються за формулами (див. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика. Вступ до спеціальності: Навчальний посібник. – Львів : Афіша, 2008. – 224 с.).

Література:

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2000.
2. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. – К.: Академія, 2006.
3. Дорошенко С. І., Дудик П. С. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. – К.: Вища шк., 1974.
4. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика. Вступ до спеціальності: Навчальний посібник. – Львів : Афіша, 2008. – 224 с.
5. Ющук І. П. Лекції зі вступу до мовознавства: Навчальний посібник. – К.: Вид. Міжнар. ін-ту лінгвістики і права, 1995.

САМОСТІЙНА РОБОТА №3

Тема: ТРАДИЦІЙНІ ТА СПЕЦІАЛЬНІ СИСТЕМИ ПИСЬМА

Завдання:

1. Запропонуйте відеоряд (презентація, схема, таблиця), що відображає сучасні технології для незрячих (окрім шрифту Брайля). Зробіть висновок щодо практичності їх застосування.

2. Підготувати письмове повідомлення (презентацію тщо) на одну із запропонованих тем:

- Роль жестів і міміки у спілкуванні;

- Як і в яких формах оволодівають мовою глухонімі і сліпоглухонімі?
- Переваги звукової мови порівняно з іншими засобами спілкування;

3. Передайте запропонований текст Морзянкою:

Завтра в холі університету відбудуться урочистості з нагоди вшанування Героїв Небесної Сотні. Запрошуємо небайдужих.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №3:

1. Обсяг повідомлення не повинен перевищувати 5–7 рукописних сторінок. Головне завдання повідомлення – чітко, присутньо й послідовно розкрити тему. Матеріал повідомлення варто структурувати в три композиційні блоки : короткий вступ, основна частина, висновки. Першою сторінкою повідомлення є його титульний аркуш, останньою – список використаних джерел.

2. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

3. У процесі підготовки завдання №3 скористуйтеся Азбукою Морзе онлайн (Яндекс, Google тощо). Результати можуть бути представлені у звуковому варіанті (аудіозапис), надрукованому або ж презентаційному виконанні.

4. Пам'ятайте:

ІДЕОГРАМА (гр., образ, поняття і ...грама) - фігура або графічний знак, що передає певне поняття або ідею даної мови, на відміну від букви, що відображає звук.

ІДЕОГРАФІЯ (гр., образ, поняття і ...графія) - письмо, окремі знаки якого передають не звуки, а цілі поняття; існувало у древніх народів (єгиптян, індійців), нині ним користуються у Китаї та Японії.

КАМОРА – один із нарядкових знаків латинської графіки для позначення множини.

ЛАТИНСЬКЕ ПИСЬМО - алфавітне письмо, що використовувалося для записів текстів латинською мовою, пізніше лягло в основу письма багатьох народів світу.

ЛАТИНИЦЯ – письмо Римської імперії.

Література:

1. Дорошенко С. І., Дудик П. С. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. – К : Вища шк., 1974.
2. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. – К : Академія, 2006.
3. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. – К. : Академія, 2000.
4. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика. Вступ до спеціальності: Навчальний посібник. – Львів : Афіша, 2008. – 224 с.
5. Ющук І. П. Лекції зі вступу до мовознавства: Навчальний посібник. – К.: Вид. Міжнар. ін-ту лінгвістики і права, 1995.

САМОСТІЙНА РОБОТА №4

Тема: ВИДИ ТА СПОСОБИ ВИКОРИСТАННЯ ШРИФТІВ

Завдання:

1. Зробіть робочі записи:

1. Назвіть основні способи класифікації шрифтів.
2. Назвіть основні характеристики шрифтів.
3. Наведіть приклади маюскульних шрифтів. У чому полягають особливості їх накреслення?
4. Назвіть місця розташування шрифтів на комп'ютері за замовчуванням.
5. Назвіть відомі вам програмні засоби, що дозволяють управляти шрифтами.

2. Проаналізувати видання з точки зору доречності застосування шрифтів для основного, додаткового тексту і заголовків. Зробити ксерокопії із видань з позитивними і негативними варіантами шрифтового оформлення.

3. Запропонувати всі гарнітури шрифтів (не менше 8), які Ви найчастіше використовуєте під час навчання, спілкування тощо, згрупувати їх і написати, в яких випадках вони застосовуються.

4. Знайти приклади невдалого застосування шрифтів і їх сполучення у сучасних журнальних виданнях.

5. Знайти приклади невдалого застосування шрифтів і їх сполучення у книжкових виданнях.

6. Знайти приклади невдалого застосування шрифтів і їх сполучення у газетах.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №4:

1. Підготуйтеся за конспектами лекцій та рекомендованими джерелами до висвітлення питань, склавши відповідні тези за кожним питанням як доповнення лекційного матеріалу.

2. Обсяг повідомлення не повинен перевищувати 5–7 рукописних сторінок. Головне завдання повідомлення – чітко, послідовно розкрити тему. Матеріал повідомлення варто структурувати в три композиційні блоки : короткий вступ, основна частина, висновки. Першою сторінкою повідомлення є його титульний аркуш, останньою – список використаних джерел.

3. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

4. Презентація має містити не більше 15 слайдів. Текстова інформація має бути доповнена ілюстративним матеріалом.

5. Пам'ятайте:

НАПІВУНЦІАЛ — спрощена форма унциального письма, що виникла близько 6 століття н.е. як [симбіоз Унциалу](#) та [Римського курсиву](#). Перша

ступень переходу до мінускульного письма. Характерна поява верхніх та нижніх виносних елементів букв, зародження рядкових букв.

ПАЄРИК – один із діакритичних знаків, які в писемній практиці не закріпилися, а використовувався для позначення твердості звуку на основі латинської графіки.

ПИСЬМО — знакова система фіксації мови на площині за допомогою умовних графічних елементів двох вимірів для передавання інформації на віддалі й закріплення її в часі. Найперші спроби письмової фіксації думок і повідомлень виникли ще в первіснообщинному сусп-ві (кінець кам'яного віку).

СТЕНОГРАФІЯ – це швидкісне письмо особливими знаками, настільки короткими, що ними можна записати живу мову. Як пише В. Даль, автор тлумачного словника, стенографія – це скоропис, скорочене письмо, що встигає за мовою.

Література:

1. Буковецкая О. А. Дизайн текста: Шрифт, эффекты, цвет. – 2-е изд., испр. – М.: ДМК, 2000. – 304 с.
2. Иванюшин М. История типографского шрифта по пунктам // Publish. – 2003. – № 3.
3. Капр А. Эстетика искусства шрифта. – М.: Книга, 1979.
4. Шевченко В. Е. Характеристика шрифту як способу поліграфічного відтворення тексту: конспект лекцій для студентів відділення «Видавнича справа та редагування» з курсу «Шрифтознавство». – К.: Інститут журналістики, 2005. – 106 с.
5. Ярмола Ю. Компьютерные шрифты. – СПб.: БХВ-Петербург, 1994.

САМОСТІЙНА РОБОТА №5

Тема: СУЧАСНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Завдання:

1. Зробіть робочі записи:

1. Що таке симетричне/асиметричне шифрування?
2. Основні поняття криптографії.
3. Що означає поняття «стійкість шифру»?
4. Що розуміють під терміном «криптосистема»?

2. Підготуйте доповідь, реферат, повідомлення, презентацію на одну із запропонованих тем:

1. Тенденції розвитку сучасної криптографії.
2. Проблеми захисту інформації.
3. Безпека операційних систем та персональних комп'ютерів.
4. Безпека комп'ютерних мереж.
5. Міжнародні стандарти криптографічного захисту інформації.
6. Поняття секретності системи шифрування. Досконала секретність.

7. Умови застосування методів криптографії з відкритим ключем.
8. Сучасні алгоритми хешування.

Література:

1. Баранов О. А. Інформаційне право України: стан, проблеми, перспективи. – К. : Видавничий дім «СофтПрес», 2005. – 316 с.
2. Зима В. М. Безопасность глобальных сетевых технологий / В. М. Зима, А. А. Молдовян, Н. А. Молдовян. – 2-е изд. – СПб. : БХВ-Петербург, 2003. – 368 с.
3. Чмора А. Л. Современная прикладная криптография. – М. : Гелиос АРВ, 2001. – 256 с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ №5:

1. Обсяг повідомлення не повинен перевищувати 5–7 рукописних сторінок. Головне завдання повідомлення – чітко, послідовно й послідовно розкрити тему. Матеріал повідомлення варто структурувати в три композиційні блоки : короткий вступ, основна частина, висновки. Першою сторінкою повідомлення є його титульний аркуш, останньою – список використаних джерел.
2. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.
3. Презентація має містити не більше 15 слайдів. Текстова інформація має бути доповнена ілюстративним матеріалом.

4. Пам'ятайте:

ТИТЛО - один із надрядкових знаків латинської графіки, що використовувався для позначення скорочення слова чи букви.

ШРИФТ – це набір символів певного розміру та форми.

УНЦІАЛ (унціальне [письмо](#)). - середньовічний [рукописний шрифт](#), що склався до початку 4 століття н.е. Використання унціалу заохочувалося Християнською церквою для використання в рукописах [Біблії](#).